

BABITS MIHÁLY

A MÁSODIK ÉNEK

NYUGAT

BABITS MIHÁLY

A
MÁSODIK
ÉNEK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NYUGAT KIADÓ ÉS IRODALMI R.T.

1942

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

128954

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedeknaptár
1942. évi <u>7.764</u> sz.

Felelős kiadó: Török Sophie
7264.42. Hungária Nyomda Rt. Bp.
Felelős: vitéz Bánó Lehel igazgató

Ez a négy felvonásos mesedráma 1911-ben készült, de Babits Mihály csak a harmadik felvonást tartotta méltónak arra, hogy nyilvánosság elé bocsássa; ez a harmadik felvonás *Vihar* címen 1911 október 1-én jelent meg a *Nyugat*-ban, később pedig, 1928-ban ismét kiadta az *Összes Versek* között.

A Nyugatban kiadott harmadik felvonás elé a következő bevezető sorokat írta:

„Ez a költemény harmadik felvonása egy készülő mesedrámának, amellyel talán valamelyik színházunk is kísérletet tehet. A mese, mely egészen sablónos, egy balatoni mondán és a jó Garay ismert versén alapul a kecskekörmökről és a tihanyi ekhóról. Az első felvonásban a dalos pásztor „aranszörű kecskéket őriz Tihany fokán“, míg a király meghallja bűvös énekét és elhívja őt a beteg királylányhoz, hogy dalával felvidítsa. Ez ama véletlenség, mely minden dalos életében egyszer előfordul. A második felvonás azt adja elő, hogyan gyógyítja meg a pásztor dalával a beteg királylányt. Hősiesen, mert sikertelenség esetén a halál vár rá, mint minden dalosra. A harmadik felvonásban a pásztor már ifjú király és a királylány férje. Így látjuk őt viszont.“

Mikor a *Vihar*-t *Összes versei* közt újra kiadta, alcímet is írt a cím alá: *Egy balatoni mesedráma töredéke* — viszont

az első két sort elhagyta, — talán mert színházaink tizenhét év alatt sem „tettek kísérletet“.

A két kiadás között azonban úgy látszik, tervbe vette az egész mesedráma kiadását, mert hagyatékában megmaradt egy kartonblokkba rendezve az egész mese gépelt szövege, s egy előszó, amelyből kiderül, hogy a *Második ének*-et a *Hadjárat a semmibe* című verssel együtt akarta kiadni. Ez a terv, s az előszó, amit szószerint közlök, érzésem szerint az 1919-ik évből való.

„Ezek nem új költemények s előszót kívánnak. Még a háború előtt, 1911-ben keltek, s akkor az egyik egészen, s a másik nagy része, jött is a *Nyugat*-ban. Egy óceán áll köztük és közted, olvasó.

Líra mindakettő, a Béke lírája, a költő és a tudós lírája s nagyon távol a Mától. Mert akkor csúcsain jártunk az életnek, s most a völgybe zuhantunk. Nekem jól esik a csúcsokra visszanézni. Mostani kényszerített nyugalomban elővettem a régi verseket, melyek évekig várták az *ultima manust*. Évekig hevertettem őket, abban a reményben, hogy egyenetlent majd kisimítok, töredékeket kiegészítek. De jött a háború, és ma hogy találhatnám meg a régi hangot, s régi szavakat? Úgy kell jönniök, ahogyan vannak.

Akkor nagyon szomorú költeményeknek tetszettek ezek: az oromról a semmibe láttunk. De Istenem, mégis csak kilátás volt ez, mégis csak a magasban álltunk; míg most lenn heverünk a völgyben, s minden magasságot felhő borít.“

Ezen a sajtó alá rendezett gépelt szövegen kívül a mesedrámának még két teljes kézírásos példánya is megvan. Először abban a füzetben, melyben fiatalkori verseinek kéziratai vannak egybekötve; ide, ha nem is legelső fogalmazványként, de még munka közben írhatta be, mert utólag még nagyon sok változtatást, javítást és sok új részletet jegyzett be, részint ceruzával, sorközökben és a margón. A másik kézirat, ami nyilván későbbi, egy feketetáblás füzetbe van bemásolva,

mondhatnám nyomdakész állapotban gondosan letisztázva. Itt a címlapon a következő szöveg áll:

„*A második ének.* Mese négy részben. Irta Babits Mihály.”

S alatta e pár sor:

„Történik egy dalos lelkében, melyet az író Mesország-nak nevez. Ebben a lélekben van egy nagy tó, melyet Balatonnak nevezünk; ennek a partján él egy szép királylány. Erről a tóról és erről a királylányról lesz szó a mesében.”

S a szöveg előtt még e szavak:

„*Előjáték* arról, hogy minden dalos egyszer aranszörű nyáját táplál bús legelőkön, mígnem a Véletlenségek királya meghallja.”

Hogy végül, különböző tervei ellenére, miért nem adta ki soha e fiatalkori szép művét, s miért nem mutatta senkinek, nekem se, holott minden apróságot szívesen, sőt sokszor szenvedéllyel szeretett megmutatni és felolvasni — erre nem tudok magyarázatot mást, minthogy ő csak a Készet és Tökéletest becsülte, s ezt a művét nem tartotta késznek, s így tökéletesnek sem. Ez az egyetlen írása, amit életében nem ismer-tem meg. De sokszor beszélt róla, különösen abban az időben, amikor bizonyos népiesek támadták őt, s poéta doctus-nak, művelt tudós-költőnek bélyegezték, — akkoriban, hol gúnyosan, hol keserűen többször mondta, hogy írt ő „népiest“, hamarabb, minthogy ezek megszülettek! Többször célzott erre az ifjúkori művére, néha eszébe jutott egy-egy sora, megelégedéssel emlékezett ízekre, színekre, megoldásokra, melyeket újnak s eredetinek érzett és sokszor sajnálta, hogy sötétbe vannak temetve. Szabó Lőrinc aki nála lakott a háború után, emlékszik rá, hogy a *Második ének* egy-egy részletét akkoriban felolvasta neki; különösen szerette a *Don*

Guriga monológját, büszke volt rá, — hogy a vers ugyanolyan zsonglőr-bravúrt visz véghez, mint amilyent a zsonglőr-sze-replő a színen bemutat, — s humorán maga is jól mulatott.

Előfordult, hogy már nekem is felkínálta elolvasásra, de utolsó percben ezt mindig elodázta, hogy előbb még javít rajta! — Olyan ideges és lámpalázos volt ilyenkor, mint egy diák a lecke előtt. Az utolsó tíz évben azonban már nem beszéltünk róla, az elmúlt tíz év szenvedései és rémületei között nem esett több szó az ifjúkori mesedramáról.

Azért mondom el mindezt, hogy az olvasó tudja meg, hogy olyan alkotás kerül most elébe, amit Babits Mihály az ő nagy igényességében nem adott ki a kezéből; de az, akinek e kincs-es hagyaték rendezése jutott feladatul, nem engedheti mégsem az ismeretlenségben elveszni ezt az írást, mely Babits pályájának egy különösen érdekes állomása.

Sokszor megígértem neki, komolyan, s féltréfásan is, hogyha túlélem őt, nem fogom engedni, hogy hevenyészett apróságai, sikerületlen töredékei a nyilvánosság fénye elé juthassanak. Sokszor megígértem, s hittem is, ha kell, majd becsülettel állni fogom ígéretemet. De most, a beérkezett idő komoly órájában látnom kell, hogy ígéretem összeütközésbe került az ő szelleméért vállalt szent kötelességgel. Mert ha a márványon látszik is még az agyagnak, a munkának szennyeződése, kis hibák, kis sérülések, a Műhely rejtett titkai, s olykor a fiatalság heve és stílusjátékra támadó kedve, — e kis hibákért van-e jogom elrejteni az egész Művet? S gyakorlatilag: hogyan is tudnám ezt véghezvinni? Ha csak arra a gyilkosságra nem vállalkoznék, pedig nyilván nem vállalkozom rá! — hogy magam pusztítok el minden írást, amit életében ő maga nem adott nyilvánosságra, — akkor csak elhalogattam a problémát, mert hiszen halálom után már nem lesz módom megakadályozni, hogy a kéziratokat kinyomtassák s a közönség kezébe juttassák.

Babits Mihály hagyatékának minden sora ma már irodalomtörténeti dokumentum, fejlődésének útját, emelkedésének különös vonalát rajzolja minden töredék is. Ha ő a halálnak

mai távlatában láthatná magát, talán megbocsátana nekem, hogy ígéretemet megszegve nyilvánosság elé bocsátom őt *kinőtt ruhában*, mert minden írását az Egész egybeilleszkedő darabjának látom, s a gyönyörű torony egyetlen kövecskéjét sem minősíthetem sem értéktelennek, sem méltatlannak.

De a *Második Ének* nem is töredék, s nem abbahagyott mű. Ma talán még kinőtt ruha, de egyszer, s hamarosan *csak fiatalkori* mű lesz, fontos pillér, mely nélkül az Egész hiányos volna.

Minthogy a mű keletkezésének körülményeiről én sem tudtam semmit, s idejéről is csak azt, amit ő maga írt rá, hogy: kelt 1911-ben, — megkíséreltem a rendelkezésemre álló iratok: levelezésből és feljegyzésekből rekonstruálni, hol? hogyan? s milyen körülmények között élt Babits Mihály 1911-ben? — gondolva, hogy mindez az olvasót érdekelni fogja, vagy legalább is a jövődő Babits-kutatókat. Mert az ember nyoma oly hamar elvész az élet útjáról, akár a Szahara homokjában járt volna. Még alig-alig hogy elment közülünk, nemrég még mindenre élőszóval felelt, s ma már milyen keveset tudnak róla! S milyen sokat rosszul és tévesen! S gyakran már oly távolból s ködösen emlékeznek reá, szavaira, hitére és lényének legfontosabb sajátosságaira, oly távolból, mintha már századok pora feküdne nemrég ellobbant életén.

Én is, ahogy most hetek óta könyvek, írások és levelek közt böngészek s kutatok, én is úgy érzem, hogy már messzire ment, olyan messzire, mint akár Arany János s a legfontosabb, a legégetőbb kérdésre is már csak hideg betűvel tud nekem felelni, akár a régi Holtak. Pedig nemrég még egyszerűen megkérdezhettem volna! — de ma már elsiklik minden kérdés elől. E munkám közben eszméltem rá, hogy az ember egész életén át egyebet sem tesz, csak *elmulaszt*, a legfontosabb dolgokat mulasztja el késő bánattal. Még az annyira éber s mániákusan *emlékőrző* természet is, amilyen én vagyok, sem tud eléggé figyelni, s előrelátni, s a napok kis ügyei közt nem tudja felismerni a pótolhatatlanul fontosat. Ime, huszonegy év nem volt elég ahhoz, hogy csak egyszer is megkérdjem

tőle, milyen körülmények közt írta a *Második ének*-et? Járt-e akkoriban a Balatonnál? vagy valóban, nem is a Balaton partján, hanem a Költő lelkében játszódik az esemény?

Őrzök két, furcsaformájú vájt kövecskét, Babits Mihály a Balatontól hozta őket; ezek a „kecskekörmök“, amelyet kihány magából a viharos Balaton, s az ezekhez fűződő legenda volt a *Második ének* első indító ötlete. De hogy melyik évben? Kutatásom közben lassan kibányásztam az 1911. év történetét, — a Tomiból küldött segélykiáltástól egészen a kongreganista vádaskodásra adott fiatalosan heves és kemény válaszig. Egy rekonstruált év, voltaképpen semmi különös nem történik benne, mégis egy költő gazdag éve, s minden új nap esemény a lélekben.

Van egy feljegyzésem verseinek keletkezési idejéről, amit egy barátjának mondott el, 1916-ban, ennek segítségével az időrendben egymáshoz illesztett versek szinte önéletrajzként mondják el életét.

Babits Mihály a fogarasi száműzetés harmadik és legkeserűbb évében írta a *Recitativ* kötet első *tizenhat* versét:

Te nem ismered, ti nem ismeritek
e fellegeket,
melyek az ember vállaira szállnak
elbírhatatlan vasmadárnak.

Nekem e föld halni jó,
ezek a felhők —
(nekem ilyen ... szemfedők ... kellenek)
ezek a havasok —
(nekem ilyen ... sírkövek ... kellenek)

A karácsonyi szünidőre, mint más években is, hazament Szekszárdra, s a szünidő végével visszautazik Fogarasra, útközben megáll Szegeden, régi tanártársainál, s főleg a Nagyváradról szintén szünidőző Juhász Gyulával keresvén egy kis fényt és kultúratarthatékot a következő sötét hónapokra.

Hogy milyen lelkiállapotban töltötte 1911. év tavaszát, fogarasi elhagyatottságában, kitűnik akkori verseiből; néhány töredékes sort idézek belőlük:

Ó lélek, mivé kelle válnod!
idétlen fényre szülted ezer álmod.

De néha éjjel, éjes éjszakákon
mikor magad vagy az egész világon . . .

—

Én boldogolván azt a madarat
ki kalitjából legalább *kilátott*,
a semmiből alkottam új világot,
mint pókhálóból sző kötél a rab.

—

Nekem nem volt barátom,
tőlem mindenki fut
társaim elkerültek,
mint idegen fiut.

Országos Széchényi Könyvtár

—

Hol voltál irgalomtalan,
mig én sinylődtem egymagam?

—

bus zene volt a lelkem,
éltem ütemét:
ha meghalok, az Isten
behunyja egy szemét.

Ifjúkori verseinek kéziratos kötetében a két utolsó fogarasi vers a *Babona*, *Varázs* és az *Illusztrációk B. M. modorában* címűek.

... e madarak sohse szállnak,
e szél csak szele a szélnek,
ez árny csak árnya az árnynak.

Pár lappal előbb: Vörösmarty franciául, nyolc sor *Les hommes*. E lapok után kezdődik a *Második ének* kézírata.

Babits Mihály fogarasi verseit nemcsak azért idéztem, hogy a költő akkori gondolait és érzéseit megmutassam, hanem azért is, hogy a *különbséget mutassam meg*, mely e versek és a *Második ének* színe, íze és hangulata között mutatkozik. Ő mindig magával vitte az egész tájat, mely versírás közben szeme elé tolakodott, a fogarasi versek minden sorában érezni lehet a nagy hegyek nehéz árnyát, a Nagoj égbekeveredő sötét lila-kék színét, a havasok idegen ízét.

Te nem ismered e földeket: itt
a nyájas szőlő sohasem virít,
a bársony barack nem mosolyog:
itt élni s halni mindegy dolog.
Egy nagy átok ül Fogarason.

A *Második ének*ben ezekből a színekből már semmi sincs, napfényes magyar táj, vagy vad Balaton, de otthoni vidék: Dunántúl. Én azt hiszem, bár egy véletlenül felmerülő adat megcáfolhat — mert hogy egy költő mit s hogyan tesz, ez mindig kiszámíthatatlan, — én mégis valószínűnek látom, hogy, ha a *Második ének* gondolata előbb született is, az írás-hoz már Szekszárdon fogott hozzá, amikor Fogarasról a vizsgák után hazautazott szülővárosába. Persze a magyar táji ízt erősen kihangsúlyozza, hogy a vers magyar tizenkettősből van írva, de nem hinném, hogy ez véletlen — Fogarason talán nem is gondolt volna rá, hogy magyaros ritmusú versben mondjon el valamit.

1910 tavaszán, éppen egy évvel előbbírta a *Laodemiá-t*. Talán úgy gondolta, hogy az volt az Első ének, s megpróbálta, vajjon sikerülne-e a második is? De Arany Jánoshoz vissza-

térni abban az időben sokkal merészebb és kockázatosabb vállalkozás volt, mint a legújabb, legmodernebb hangok koncertjébe illeszkedni: Swinburne, Poe és Wilde ízeit kószolgatni s a maga ízeivel elkeverni, ez könnyebb és sikeresebb feladat lehetett, mint Tóth Kálmán után a magyaros versben remélni új eret, s feltámadó életet, s únt hazai hangot próbálni, amikor az egész irodalom szomjasan és türelmetlenül nézett Nyugat felé. Ő mégis megpróbálta, olyan időben, amikor a magyaros egyértelmű volt az avulttal, s a rossz Arany-epigónok által keltett csömörrel. Én éppen a magyar versforma felélesztésének bátorságáért érzem Babits művei közt nagyon fontos állomásnak a *Második ének*-et.

Ezen a szekszárdi nyáron írta a *Julius, Augusztus, Az életemet elhibáztam s A költő életének pusztájáról* című verseket. E versekben megtalálni vélem a modelt is, akiről Babits Mihály a *Második ének* királylányának ideges, gyöngéd és merész nőalakját rajzolhatta. Ez az alak nem Fogarásról jött, ott a *Sugár* pompázó, erotikus és pogány szépsége tartotta varázslatában, a királylány egy új varázsból született, egy furcsa, ideges és boldog nyáron, amikor — az ő elbeszéléséből tudom, — a Véletlenségek királya hosszú sétákra vezette őt egy tizenhét éves leánnyal, aki rokona is volt, s akivel már-már eljegyezték egymást.

Mint az ölyv két bus madárra,
vigyázatlan gyenge párra,
ugy jött ránk e szerelem,
mint a zápor a határra,
mint a nyári zivatar,
oly borusan és hamar.

De: Az életemet elhibáztam! — a boldogság ideges haragba s bánatba fúl, s az *Augusztus*, mikor a vonat Pestre indul vele, már nem tudja: enyém lesz-e, vagy már veszve, kedvesem?

1915-ben róla írja a baljósan híressé vált *Játszottam a ke-*

zével című verset, s az *Emlékezés-t*, mikor a gyöngé és édes Királylány haláláról értesül. Tüdőbajban halt meg, s Babits Mihály 1920-ban írt novellájában, a *Költészet és Valóság*-ban is megemlékezik róla, a *Mindennapi kislányról*, aki sajátmagát így nevezte szerényen a nagy költő csodálata előtt.

Ezen az élményen kívül még egy nagy élmény várt e nyáron Babits Mihályra: hivatalos irat érkezik, mely szerint Fogarásról Újpestre helyezték át tanárnak. Tehát vége a keserű száműzetésnek, a rettenetes hegyek alól utazhat a fény felé. Pest felé! a szépség és szabadság közelébe, az irodalom közelébe!

A *Második ének*-et viszi magával s a harmadik felvonás, a *Vihar* meg is jelenik a Nyugatban, az október 1-i számban. A kéziratot füzetben, a *Második ének* után a *Palotai est* következik, amit már 1912 tavaszán írt:

Végre falun ér az estem,
nincsen este Budapesten
s én az estét kedvelem.

Rákospalotán már saját könyvtára van, könyvespolcokat csináltat, rézágyat vesz, bőrfotel, saját lakás, saját bútor, otthon! S a csillogó gyönyörű Pest közel, és csábító, annyira, hogy csak félév múlva éri először otthonában az este.

Ennyi az év története dióhéjban, az az év, melyben a *Második ének*-et hordta és világra hozta.

Számomra ez a mesejáték olyan, mint egy varázskastély: minden szobájában más titok rejtőzik. Egyik szoba a szerelemé, másik a formai kísérlet alkímista műhelye, harmadik ritka szöglet: humor és szatíra, a kor irodalmáról — és még mennyi-mennyi szoba van! Nagyon mélyen, a legbelsőbb, legtitkosabb szobákban ő maga rejtezkedik, de ráismerek, mert ez az arc utolsó percéig az ő igazi arca volt: az örökkön tépődő, vívódó megszállotté, aki életét teszi fel egy dalra, akit a szabító Elhivatottság szüntelen rettegésben tart, rettegésben és bizonytalanságban gyötíri az Isten, hogy a szent

Jelet egyszer csak megvonja tőle, s ő ittmarad tehetség nélkül, a dal gyötrelmes kötelességével, a bukás örökké kísértő rémével, s szégyentől való páni félelemben — a szégyen! a szégyen! Ez ő, legbelül, s változhatatlan, semmi siker és elismerés nem adhatott neki védelmet, s biztonságot, minden új sort szorongva irt le s aggódva leste hatását: nem rettenetesen rossz? s a legkésőbbi időkig is, legnagyobb verseinek születésekor is, mint naív és drukkoló kisdíák kérdezte aggodalomtól elsötétült szemekkel: nem vesztettem el a tehetségemet? Nem vár rám szégyen? Ez ő, legbelül, titkos rettegés és lebírhatatlan félelem, — hogy a Második ének már nem fog sikerülni! Mert minden új vers csak kísérlet, s *újrakezdés*, a Teremtés folytonos újrakezdése, s a szegény vak gép sohasem tudja, vele van-e még a teremtő akarat? vagy csak üresen, s lélektelenül mozgatja billentyűit a rutin és kötelesség?

Két szégyen félelme ült rajta: a bukás szégyene, s — a meztelenségé. Szeméremből rejtezett mindig szorosabb formák ruháiba, de minden ruha szűk volt és rövid, s minden forma mögül árulón kilátszott a meztelenszékenkező lélek.

Óh mért is akartam magamat dalolni?
nyelvem a dal sulyát emelni se bírta,
mint néma a bárány az előtt, ki nyirja.

—

Életemen köd volt, — ez a köd most gyérül,
Lásd tág a kilátás a halál hegyérül.

TÖRÖK SOPHIE

ELSŐ RÉSZ:

Az aranyszörű kecské

(Magas part a Balaton mellett, kilátással.)

A KIRÁLYI CSÓSZ:

**Pista öcsém, hejhó! ördög egye májad:
megin' így elkószálsz? Hova lett a nyájad?**

A PÁSZTOR:

Lenn késik az aljban.

A CSÓSZ:

**Csípjen meg a kánya:
híjja lesz a juhnak.**

A PÁSZTOR:

Bánja aki bánja.

A CSÓSZ:

De nem addig, öcskös, ne beszélj így, héka,

míg garasod nincsen, legalább egy véka.
Bánja aki bánja? Bánja majd a gazda.
Az ilyen rossz szógát szóval se marasztja.
Fel is út, le is út, kiadja a béred:
barna bugyor, kis pénz, mehetsz, ahol éred.

A PÁSZTOR:

Nem szorulok pénzre.

A CSŐSZ:

Nem ám a Krisztussát!
Az utolsó bakter is kéri a jussát.
Krisztus koporsóját sem őrizik ingyen.
Esz a fene téged — nincs ki nálad minden.
Nincs rendben a szénád; kutya van a kertbe:
bolygsz szerte bolondul, mint az Orbán lelke.
Egy kerékkel több van, vagy kevesebb esméig.
No csak veszne eggy el, az ugyan jól esnék!
Az eszed csáléra, míg a lábad hajsza
tátogatsz a holdra, mint valami sajtra.
Mit lesel? Az angyalt? Vagy a sült galambot?

A PÁSZTOR:

Csak nézem a felhőt és nézem a dombot,
a Balaton habját, a lobogó lombot,
és hallgatom szólni a lomha kolompot.
Ugar az én lelkem, hol nem terem élet,
bús legelő, melyen legel a nyáj mételyt:
télen, ha a rossz szél sűrű havat szűr szét
s pelyhekből a földnek szövi prémes szűrét,
s búsul a rab bárány a borús karámban:
a lelkemet látom ebben a bárányban.
Legjobban szeretnék . . .

(Ezalatt jön Meseország királyának kísérete, az egész udvar; hölgyek, férfiak vegyest. Mintegy sétálnak a gyönyörű időben; gyalog

*jönnek, a kocsikat hátrahagyták. Egyenkint buknak elő a part
megől.)*

ELSŐ UDVARONC *(előbukik):*

Egy regényes pásztor!

A PÁSZTOR:

... elmenni világgá a holdújuláskor,
a világ végére, Óperenciára,
vagy el a törökre, vagy a franciára ...

A GENERÁLIS:

Derék fiú mégis!

A PÁSZTOR:

Vagy nem, sehova már:
meghalni szeretnék!

*(Lassan feljön a dombra a nyáj, szamár, kos, birkák, kecskék,
hátrább komondor.)*

EGY UDVARHÖLGY:

Ni, egy szamár!

A CSŐSZ *(a pásztorhoz):*

Szamár!

Mondanék valamit — csípje meg a kánya —
de tudom ...

MÁSIK UDVARHÖLGY:

Ni egy kos!

A CSŐSZ:

... nem nézel a lányra:
lány nélkül is meg van az eszed zavarva.

AZ UDVARHÖLGY:

Csengő van a nyakán, és görbe a szarva.

A CSÓSZ:

Adj Isten jó napot!

A GENERÁLIS:

Fogadj Isten, öreg!

AZ UDVARONC (*kezdvé*):

Nincs a szerelemnek . . .

A GENERÁLIS (*a csőszhöz*):

Hogy ityeg a fityeg?

AZ UDVARONC:

Nincs a szerelemnek határozott tárgya
ide-oda röppen — a semmibe — vágya.
A fiatal szívnek nem kell a valóság
csiklandják az orrát gulisztáni rózsák,
Szerelmes a fiú, de nem tudja, kibe.

ELSŐ UDVARHÖLGY:

Ni virág!

A CSÓSZ:

Tán biz a mennydörgős mennykübe!
Hogyha szerelmes vagy, csókold meg a Pannát.

AZ UDVARHÖLGY:

Rezedát . . . gólyahírt . . . zsályát . . . majorannát . . .

A BOJTÁR (*magába morogva*):

Kóbászfű, az annyát!

A CSÓSZ (*a bojtárhoz*):

Te számold a nyáját!

EGY HÖLGY:

De szép a Balaton!

MÁSIK HÖLGY:

Juj! az ökörnyálat! . . .

A BOJTÁR (*a nyáját olvasva*):

Egy, kettő, három, négy . . .

MÁSIK BOJTÁR:

Ahun hajt a Bodri!

EGY UDVARONC:

Hát Tihany merre van?

MÁSIK UDVARONC:

Tiszta idő!

A GENERÁLIS:

Ott ni!

UDVARHÖLGY:

Milyen édes, selymes, hosszúszerű juhok
és kecskék!

A BOJTÁR:

Húsz, huszon . . .

MÁSIK UDVARHÖLGY:

Hallga, a nád suhog!

GENERÁLIS (*halkan az udvaronchoz*):

Erre ment a felség?

UDVARONC:

Nem erre ment; mégsem . . .

FIATAL UDVARHÖLGY:

A szememmel láttam.

UDVARONC:

Óh az a nagy kék szem!

Boldog akit meglát.

FIATAL UDVARHÖLGY:

Úgy boldog a király.

EGY MÁSIK UDVARONC:

Ily messze se ment még, amióta kijár.

A GENERÁLIS:

Mily különös ötlet . . . így egyedül járni.

UDVARONC:

Mennyi felelősség!

MÁSIK UDVARONC:

Történjen akármi . . .

HARMADIK:

Mi vagyunk hibásak.

ELSŐ:

Tán kérdeni kéne.

Öreg! . . .

LÁNYOK (*jönnek énekelve*):

Járt utánam hét falu legénye.

A LEGELSŐ UDVARONC:

Ilyesmi sem eshet, csak Meseországban.

MÁSIK UDVARONC:

Nem ügyeltél erre egy öreget — zsákban?

A CSŐSZ:

Zsákban?

A GENERÁLIS:

Zsákruhában.

A BOJTÁR *(befejezve az olvasást)*:

Híjja van a nyájnak!

A GENERÁLIS:

De olyan az arca, akár a királynak.

A CSŐSZ:

A királynak? Akkor tán a királyt lássam?
Láttam, nem is egyszer, követem alássan,
jól ismerem én őfelsége személyét,
szolgáltam inasként királyi szeszélyét.
Azután vén lettem, s ki falun születtem
a király csőszinek ide kéredzkedtem
a falun meghalni, a Balaton mellett
hol a kedves birkám legelőszőr ellett,
ahol legelőszőr vigyáztam a nyájra,
mielőtt vigyázni vittek a királyra.
Mostan, hogy a felség idejött, mint mondják
betegült lányának viselni a gondját
hogy a láthatatlan balzsam, amit Isten
szent keze kevert el levegőben, vízben,
gyógyítsa szegénykét, sokszor . . .

A BOJTÁR:

Pali bácsi!

A CSŐSZ:

... látom, amint erre ...

A BOJTÁR:

Híjjas a nyáj!

A CSŐSZ:

Ácsi!

Sokszor, amint mondom, látom ő felségét ...

A BOJTÁR (*a pásztorhoz*):

Híjjas a nyáj, Pista!

A PÁSZTOR:

Ejh, hagyj vele békét!

A CSŐSZ:

Látom, amint méláz csupa zsákruhában
és nézi a földet egyedül magában,
mivel, amint mondják, érti is a mágiát,
netalán lányának leli orvosságját,
naphosszra magában keresi a gyógyírt:
engem, öreg szolgát, néha meg is szólít.

A GENERÁLIS:

De ma még nem láttad?

A CSŐSZ:

Nem láttam.

UDVARONC:

Azonban

mehetünk.

ASSZONYOK *(súgva a csószhoz):*

Szólják kend.

MÁSOK *(éppúgy):*

Mondja neki.

A CSÓSZ:

Mondjam?

A GENERÁLIS:

Mi itt, önök arra —

A CSÓSZ:

Kegyelmes uraság
engedd meg egy vén fej együgyű mondását,
de tudni szeretné férfi, gyerek, asszony,
hogy érzi magát a felséges kisasszony?

A GENERÁLIS:

Nem beteg az épen.

UDVARONC:

Csak ideges, gyenge.

MÁSIK:

És bú a világtól.

HARMADIK:

Kit se bocsát szembe.

UDVARMESTERNŐ:

Semmi etikétnek nem tartja szabályát.

ORVOS:

Kincsért sem akarja elhagyni szobáját.

UDVARHÖLGY:

Hol a szőnyegekbe léptek belehalnak.

MÁSIK:

Nagy kárpitok ontják bársonyuk a falnak.

HARMADIK:

Ott ül arany trónon naphosszra magában.

NEGYEDIK:

Éjjel hever ébren arany nyoszolyában.

ÖTÖDIK:

Kedves papagálya mellette rikácsol.

HATODIK:

Fekete ajtóban a gonosz szű ácsol.

PARASZTASSZONYOK *(egymás közt)*:

Fekete ajtóban ácsol a gonosz szű.

HETEDIK:

Hosszú neki a nap, az éjszaka hosszú.

UDVARONC:

Nem szól soha szót sem.

MÁSIK:

Nem nevet az ajka.

ELSŐ UDVARHÖLGY:

Hiába vidítja a komorna, dajka . . .

A GENERÁLIS:

Önök itt, mi arra!

ELSŐ UDVARHÖLGY *(távozás közben):*

... a bohóc, a doktor. *(Mind el.)*

PARASZTASSZONYOK *(egymás közt):*

Királynál boldogabb a parasztnép sokszor.

EGYIK:

Tán erre jelentett a földindulása.

EGY ÖREG:

Háború lesz, véres, akárki meglássa.

A CSŐSZ:

Vörös az ég, szél lesz.

AZ ÖREG:

Mondtam ugyan régen:
a szakállas csillag járt multkor az égen.

EGY MÁSIK:

Az az Úristennek a mutatóujja.

EGY FIATAL:

Hallgasson el ked már, mer az Istók fújja!

AZ ELŐBBI:

Hát ki az az Istók?

A FIATAL:

Az a kecskepásztor.

AZ ELŐBBI:

Hogy én elhallgassak, ha ilyen flótás szól?
Hiszen hét falunak ő volt a csihása,
málészkodni nem volt hét faluba mása,

lányra csak úgy pislog bamba szeme sandán —
Hé! a királylányra gondolsz oly búsan tán?

A PÁSZTOR:

Nem a királylányra, — nem lány, se nem asszony
akiért a bánat szívemen szakasszon:
ha a lányra nézek, csak a nótám nézem,
s felejttem az asszonyt, ha a nóta készen.

EGY LEGÉNY:

Akkor mire gondolsz?

MÁSIK:

Tán a híjjas nyájra?

HARMADIK (*gúnyosan*):

Juhaidnak híres, aranyos gyapjára?

A PÁSZTOR:

Nem, nem a kecskékre, nem is a birkákra,
hanem a világra . . . a messze világra . . .

EGY PARASZT:

Jó lesz hazamenni: a falu van messze.

MÁSIK:

Gém bömböl a nádban.

ELSŐ:

Mindjárt jön az este.

MÁSODIK:

Fenn szólnak a tücskök, lenn szólnak a békák.

A PÁSZTOR:

S borulnak a földre aranyszögű vékák.

EGY ASSZONY:
Mindig ilyen furcsát mond.

MÁSIK:

Furcsa a legény. *(Mind elmennek.)*

A FIATAL LÁNY *(súgva)*:
Ha senki se szeret, Istók, szeretlek én. *(Elszalad.)*

(A csősz és a pásztor ketten maradnak. Alkonyodik.)

A CSŐSZ:
Megvan-e kapcádban a hibádzók ára?

A PÁSZTOR:
Nincsen.

A CSŐSZ:
Micsinálsz hát? Hogy tér meg a kára?

A PÁSZTOR:
Sehogy.

A CSŐSZ:
Akkor mi vár az ilyen szolgára?

A PÁSZTOR:
Elmegyek világgá vagy Amerikára.

A CSŐSZ:
Ahhoz is ám pénz kell.

A PÁSZTOR:
Ej, van nekem pénzem.

A CSÓSZ:
Már hun a fenébe vóna?

A PÁSZTOR:
Oda nézzen!
Fenn a magas parton most mennek a kecskék
s a fehér bárányok mint gyenge szüzek
a hatalmas Éstnek csodatemplomába,
hol ezer az ének és ezer a lámpa,
hol a vén diófa szent oszlopot állít
s csodamélyen terjeng a bíborszín kárpit
fejhajtva a sorban ájtatosan . . .

A KECSKÉK:
Mek, mek,

A PÁSZTOR:
. . . egy régi zsoltosmát bólintva mekegnek,
egy régi zsoltosmát, melyet a pap nem tud,
mely egy örök szónál tovább sohasem jut
de azért az Égnek ez kedveszerinti
s aranyával őket kegyesen behinti.
Odanézzen, nézze! aki nem lát, dőre!
Most mind arany, ugy-e? A kecskéknak szőre,
a juhoknak gyapja és szarva a kosnak —
Nem akarják látni a dőre okosság,
kicsúfolnak érte — de azért én látom:
ez az én vagyonom! ez a királyságom!
mely elvehetetlen és pazarul omlik,
soha el nem vész és soha el nem romlik.
Ott van a szememben, ott van a lelkemben,
minden bánatomban, minden gyönyörömben:
Nekem adta Isten a zápor ezüstjét,
az éjjeli égnek leborított üstjét,
tócса szivárványát, kapolyák márványát,
a fellegek égen legelő bárányát,

hópihe gyémántját, melyet a szél kerget,
s hogy drága szemekből bányásszam a lelket,
az aranyos csillag enyim a mennybolton:
az egész világot a szememben hordom.

A CSŐSZ:

De nem ad a zsidó semmit az ily kincsre.

A PÁSZTOR:

S oly hely, ahol adnak, e világon nincs-e?
A városig, ahol megbecsülik, értik,
megyek, ha a lábam lekopik is térdig.
Bokorba születtem, árván növekedtem,
és hátra ha nézek, nincs senki mögöttem:
nem is nézek eztán soha többet hátra,
mindenütt hazám lesz a magas menny sátra.
Kell lennie népnek, kellett lenni mindég,
kik aranyra váltják szemeimnek kincsét,
kiknek igazabb pénz juhaimnak szőre,
mint mit a lábában rejteget a dőre.
Aranyon kel itt lenn minden gyönyörűség:
de az én aranyom maga gyönyörűség.
Nincsen arany nélkül e hazában élet:
de az én aranyom maga magas élet.
Elmegyek a néphez, aki méltó arra,
s kiszórom a kincsem keletre, nyugatra,
és ha lesz jutalmam, világ pénze, jó sok,
akkor is énnékem ők lesznek adósok.

A CSŐSZ:

Ejnye, talán bizony bűbájos a flótád?

A PÁSZTOR:

Nem, nem is a flótán fujom én a nótát.
Összetöröm flótám buta, száraz fáját

(kettétöri)

már régen meguntam hitvány muzsikáját;
nem kell nékem semmi, se flóta, se kóta:
a világ a kótám, én leszek a flóta,
a világ zenéje muzsikál át rajtam,
a világ szavának kapuja lesz ajkam,
nyelvem a világnak lecsapódó hídja,
mely a világ útját szemtől szemig nyitja;
alatta a lelkem gyors csermelye zuhog
s a hídon át járnak aranyszőrű juhok.
S tudja, mik e juhok? Selymes szavak . . .

A KECSKÉK (*messzebről*):

Mek, mek,

A PÁSZTOR:

. . . mik e csermely fölött rigmusra ügetnek
s mert dúsan ég rajtuk a világ dús napja,
mindenik juhoknak színarany a gyapja;
s lélektől-lélekig nem megy a nyáj pőrén:
viszi a világot aranyszínű szőréen.
Ez ám az én nyájam, akivel vesződöm:
a gazda juhával csöppet sem törődöm,
a magamét hajtom, hizlalva kövérré,
lelkeimtől lelkekig, lelkek örömére.

A CSÓSZ:

S merre felé indulsz? Hová még?

A PÁSZTOR (*csüggedten*):

Nem tudom.

A CSÓSZ:

Jobbra-e vagy balra? Mely néphez? Mely uton?

A KIRÁLY *(már egy ideje a part mögött félig elrejtve hallgatott):*

A királyhoz indul.

A PÁSZTOR:

A királyhoz . . .

A KIRÁLY:

Nyomban,
hogy a beteg . . .

A PÁSZTOR:

. . . lányát . . .

A KIRÁLY:

. . . vidítsa . . .

A PÁSZTOR *(megreszkette az örömtől):*

. . . dalomban!

A CSŐSZ:

Felséges királyom . . .

A KIRÁLY:

Szegény kis madárkám,
étel-ital nélkül szótalán ül, sárgán.

A PÁSZTOR:

Hol a szőnyegekbe léptek belehalnak,
s nagy kárpitok ontják bársonyuk a falnak.

A KIRÁLY:

Kedves papagálya mellette rikácsol.

A PÁSZTOR:

Fekete ajtóban a gonosz szű ácsol.

A CSŐSZ:

Fekete ajtóban ácsol a gonosz szű.

A KIRÁLY:

Hosszú neki a nap, az éjszaka hosszú.

A PÁSZTOR:

De ha én ereszttem juhaimat széllyel,
rövid neki a nap, rövid lesz az éjjel.
A vén nap, a vén hold, messze kihajítva,
úgy gurul az égen, mint két csodalapda,
amellyel a Nyugat s a Kelet lapdázik.

A KIRÁLY:

De ha arany nyájad vidíteni hibázik,
előtted a vérpad: készülj a bitóra
mert a halálodnak ütött azon óra.
Ha pedig győzni tudsz a szomorúságon,
a tied a lányom s fele királyságom.

A PÁSZTOR:

Csak arra születtem s nem egyébnek élek,
hogy nagyot álmodjam és álmokat éljek.
Az álom az élet: s ha szép az az álom,
életemet érte sohasem sajnálom.

A KIRÁLY:

Jer, fiú, sajnálnám, ha a halál várna. *(Elvezeti.)*

EGY UDVARONC *(a másik oldalon felbukkan):*

Itt a király!

KÖVÉR UDVARONC *(szintén, lihegve):*

Csak ily messzire ne járna!

MÁSIK UDVARONC:

El ne hagyjuk többet.

HARMADIK:

Csitt, mer észre vesz még.

UDVARHÖLGY:

Kit vezet a karján?

A CSŐSZ *(az elvonulóknak):*

Szerencsés jó estét!

A KIRÁLY *hangja (menet):*

Lehet, vissza se jössz: nem is nézel hátra?

A PÁSZTOR *hangja:*

Látni és dalolni megyek a világba.

(A csősz egyedül. Csend. Pászortüzek gyúlnak.)

A CSŐSZ:

No ez aztán legény!

A BÉKÁK:

Brekekeke.

A TÜCSKÖK:

Zip, zip.

HALÁSZOK *éneke (a part felől):*

Balatoni halászlegény
hálóját kiveti szegény,
fog beléje három halat,
de magának egy se marad.

A CSŐSZ:

Mi lesz most a nyájjal?

(Meglátja a parton a bográcsózó halászok tüzét.)

Hívok embert.

(Meglátja a parton a bográcsózó halászok tüzét.)

Hip! hip!

HALÁSZOK éneke:

Egyet evesz a főbíró,
egyet a vicispán kiró,
harmadikat szeretője
édes párja kapja tőle.

A CSŐSZ:

Hé, Marci!

A HALÁSZ hangja:

Mi kő no?

MÁSIK HALÁSZ:

Éppeg vacsorálunk.

HARMADIK:

Kednek is jut, ha gyün, valami még nálunk.

A KECSKÉK (messziről):

Mek, mek.

A KOLOMP (messziről):

Kling, klang.

A KECSKÉK (messziről):

Mek, mek.

A CSŐSZ:

Szívesen, de máskor.

Kiabálj, segéljen valamelyik pásztor
nyáját betereelni.

HALÁSZ:

Hó!

MÁSIK HALÁSZ (*énekel*):

... gyet a vicispán ...

A BÉKÁK:

Brekekeke.

A TÜCSKÖK:

Zip, zip.

A FIATAL PARASZTLÁNY (*visszaoson*):

Pista ... (*fülevle*) Pista! ...

(*sírva*) Pistám!

(*Függöny.*)

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK RÉSZ:

A beteg királylány

(Nagy terem. Két oldalt nagy fekete ajtók s óriás fekete keretű tükrök szakítják meg a fekete kárpitok sorát. A fényes padlón fekete szőnyegek. Középett két hosszú sorban a néző felé lámpák oszlopai, melyek a termet három hajóra osztják. A lámpák akkor kezdenek sorban egyenkint kigyúlni, mikor a függöny felgördül. A háttérben óriás kétfelé osztott fekete bársony függöny, mely egy kisebb belső termet (mintegy alkovot) egész szélességében eltakar. A függöny mellett, a nézőnek jobbról egy régi, óriás, csodálatos óra, mindenféle arany zodiákusokkal.)

AZ ÓRA (nagyon hangosan):

Tik. Tak. (Elhalkul.)

A BÜTOROK (pattognak):

Rip, rop.

A SZÜ AZ AJTÓBAN:

Kip, kop.

(A hátsó nagy függöny közepén, a választéknál egy nagyon fehér kis kéz jelenik meg, vakító fényű gyűrűkkel. Láthatólag ő húzza el a függönyt jobbfelé, míg balra lassan, magától húzódik el. A belső kisebb terem közepén, ahova néhány lépcső visz, látható a királylány vakító fehér és gyönyörű arca, sötét háttérben, mely alig jól kivehető. Sötét és csodálatos, bőven terjengő ruhában ül, úgy hogy a ruha egészen körülveszi, jobbra és balra két apród, akik láthatólag hordják a ruhát, mikor jár. Mögötte egy kis majom, talán szintén uszályhordozó, arcokat vág. Balra arany rúdon tarka papagály. Jobbra, az előtérben, óriási és gyönyörű kutya, gyémántos nyakláncsal, igen komoly. A királylány előtt, meghajolva, a főudvarmesternő és nevelőnő.)

A FŐUDVARMESTERNŐ:

Kívánja felséged,
hogy bebocsássam a török követséget,
mely nem akar addig innen tovamenni,
amíg nem tudhatta tiszteletét tenni
felséges királyunk egyetlen sarjánál?

A KIRÁLYLÁNY:

Nem fogadom őket.

A NEVELŐNŐ:

Felséged nagy lány már:
tudhatja, királyi magas születése
kötelességet is . . .

A KIRÁLYLÁNY:

Beteg vagyok.

A FŐUDVARMESTERNŐ:

És e
betegség . . .

(Az előtérben egy ajtó nyíl és a lakáj jelent.)

A LAKÁJ:

Az udvar orvosai.

(Az orvosok bevonulnak őrnökkel, akik nagy protokollusokat tartanak a kezükben. Egyszerre függönyök mögül és mellékszobákból előjönnek a királylány gondviselői: dajka, udvarhölgyek, ápolónő, komorna és mások; ezek a fődvarmesternővel és nevelőnővel együtt mind lemennek az előtérbe, a nagy teremnek a néző felőli sarkába, ahol az orvosok kikérdezik őket és az őrnökök jegyeznek.)

ELSŐ ORVOS:

Álom?

ÁPOLÓNŐ:

Semmi.

MÁSODIK ORVOS:

Ebéd?

DAJKA:

Minden megmarad a tálon.

ELSŐ UDVARHÖLGY:

Harmatból is élhet, mint virág a száron.

MÁSODIK:

De hisz ajka széle sem volt a poháron.

ORVOS:

Receptet. *(Az őrnökhoz)* Ön írja, amíg én diktálom:

(Roppant fontoskodva, az őrnök írja.)

Étel, ital, álmom: szükséges e három.

(A ápolószemélyzet egymás között tárgyalja a dolgot.)

ELSŐ:

Pedig minden jó volt.

MÁSODIK:

Fiatál, friss spárگا.

HARMADIK:

Vagdalt csibe.

NEGYEDIK:

Ó bor.

ELSŐ:

Kis gyöngge madárکا!

ÁPOLÓNŐ:

A saját kezemmel puhítom az ágát.

EGY ORVOS *(ujját feltartva, nagy tekintéllyel):*

De legelőbb fel kell kelteni étvágyát.

(Ezalatt az orvosok egyenkint felmennek a beteghez, megtapogatják az üterét, megnézik a nyelvét és azután fejcsóválva visszajönnek.)

ELSŐ ORVOS:

Vett-e be étvágyport?

MÁSODIK:

Idegerősítőt?

HARMADIK *(haragosan):*

Vette-e teámat?

NEGYEDIK:

Vett-e be frissítőt?

FŐORVOS:

Egyszóval kimondjuk, *(az írnokhoz)* ön írja, barátom:
O r v o s i j e l e n t é s. Hivatalból. Dátom:
Király villájában a Balaton partján.
Folyó év satöbbi, cseresznye évadján
Királyi betegünk állapota válto . . .

MÁSIK ORVOS:

De hisz éppígy írjuk . . .

FŐORVOS:

. . . zatlannak találta . . .

MÁSIK:

. . . egy hete már.

FŐORVOS *(mérgesen)*:

. . . tatott: s így határozottatott
(meg kellvén szüntetni ezt az állapotot)
tekintve, hogy a test úrnője a lélek,
s nem lehet a test ép, hol beteg a lélek,
amilyen az úrnő, olyan a szolgáló
s fordítva is áll az *i n c o r p o r e s a n o*:
a betegnek lelkét felvidámítandók
jöjjenek áktorok, bohócok és bangók,
törpék, szemfényvesztők és efféle mások!
Diktum. Aláírva: Minden fakultások.

(Az orvosok kivonulnak.)

A KIRÁLYLÁNY:

Mindig ez unalmas játékot tekintsem,
mikor úgy szeretnék . . .

A DAJKA:

Mit aranyom?

A KOMORNA:

Kincsem?

A KIRÁLYLÁNY:

Mindig e színészi, rossz komédiákat,
ez ostoba, mázolt, hazudott világot,
mikor úgy szeretnék . . .

AZ ÁPOLÓK *(nagy örömmel és várakozással):*

Fog valamit kérni!

A DAJKA *(épügy):*

Madaram . . .

A KIRÁLYLÁNY:

Óh dadám, úgy szeretnék — élni!

(Mind csalódottan elfordulnak.)

A FŐUDVARMESTERNŐ:

(Látva, hogy a lakáj jelteni készül, rendelkezik.)

Húzd le a függönyt!

(A fekete kárpit lassan, látszólag magától összecsukódik.)

A LAKÁJ:

Az udvari művészek.

(A művészek bevonulnak.)

AZ UDVARI KÖLTŐ:

Óh minő hangulat: e fekete fészek!

EGY STRÉBER MŰVÉSZ:

Nincs honn a király még?

A MESELŐ:

A poéta részeg.

A BOHÓC:

Részeg az ihlettől.

A SZALON-SZOCIOLÓG:

Költők és színészek!
érezik-e önök most azt, amit én érzek?
mikor a közönség, mely eddig lenézett,
észreveszi azt, hogy szüksége van ránk is,
v a l ó d i szüksége és m a t e r i á l i s,
mint az orvosságra, vagy a táplálékra,
nem mint a gyerekeknek a henye játéokra.

EGY ORVOS:

Csakhogy ugyan eddig uraim nem sok a
hatás a betegre.

A SZOCIOLÓG:

Annak is az oka
talán a művészi nevelés hiánya.

A STRÉBER MŰVÉSZ:

De uram . . .

MÁSIK:

Mit mond Ön?

A SZÍNÉSZ:

A k i r á l y leánya!

A SZOCIOLÓG:

Királyi nevelés nem i n t i m eléggé.

A STRÉBER MŰVÉSZA:

Úgy vélem, a hiba mégsem a felségé,
hanem a kontárság . . .

MÁSİK:

. . . a felületesség . . .

AZ ELŐBBI:

. . . áll neki útjában, hogy kifejlődhessék
a művészi érzék.

MÁSİK:

A sok álművészet . . .

HARMADIK:

Félremek . . .

NEGYEDIK:

Amelytől a valódit, készet
nem ismeri jól meg, aki nem ért hozzá.

ÖTÖDIK:

Az utánczó, ki a nyelvet modorossá . . .

NÉPIES:

Az üres virtuóz —

KLASSZIKUS:

A naturálista.

HUMOROS:

Boruban kéjelgő pózos pesszimista.

MODERN:

Csinált népiesség, elavult és vánnyadt.

KONZERVATIV:

A Nyugatról jött új, beteges irányok.

REÁLISTA:

A hig eszményítés.

MŰVÉSZIES:

Lágy, pongyola forma.

IDEÁLISTA:

Turkálás a szennyben.

LÍRIKUS:

Üres, ügyes torna.

MODERN:

A vérit a művész, az életit adja!

L'ART POUR L'ART:

Legyen hideg szobrok, dús remeketek atyja.

A SZOCIOLÓG:

Szóval nagy a szükség erős kritikára.

MIND:

Úgy van.

A LAKÁJ *(jelent):*

Meseország felséges királya!

(A művészek felállnak kétoldalt, a király közöttük megy a belső terem zárt kárpitjáig. A királyt kíséri az első felvonásban látott kíséret. Vele jön a pásztor, aki szerényen ül a művészek közt az utolsó helyre.)

A MŰVÉSZEK (összesúgnak):

Hát ez ki?

MÁSIK:

Ügyetlen.

HARMADIK:

Öltözete céda.

NEGYEDIK:

Egy tipikus félszeg vidéki poéta.

(A fehér kéz újra megjelenik és a fekete kárpit széthúzódik. A király felmegy a lépcsőn, homlokon csókolja leányát és leül egy arany trónra. Az udvaroncok nézőkül elhelyezkednek.)

ÖTÖDIK MŰVÉSZ (még mindig a pásztort szólja):

Süvege báránybőr.

HATODIK:

Csizmája barombőr.

A KIRÁLY:

Kezdjük.

A KIKIÁLTÓ:

Az első szám: Don Guriga, zsonglőr.

DON GURIGA:

(Selyem blúz és bugyogó; fellép, amit mond, teszi is.)

Golyómat a tálon, tálomat a vállon,
vállamról karomra guri-gurigálom.
Vállam pereméről karom peremére
kereken gurítom szemek örömére.
Párosan a lapdám egyre lebegőben
odanézz: már három jár a levegőben.

Karomon kereken gurul kereken ki
tudom a játékot, mit kívülem senki.
Guruló golyóim egemen a bolygók
nem üres ügyesség: vérem után forgók
s gyűrüként tányérnak kergetve a szélén
könnyű gurulásuk lélekbeli élmény.
Nosza perge párom, párom után három,
hármamat a tálon, tálomat a vállon
mint valami felleg, mint valami álom,
körbe kavarodva guri-gurigálom.

HANG A KÖZÖNSÉGBŐL:

Ez igazi művész!

MÁSIK:

Neki lelki élmény . . .

A KIKIÁLTÓ:

Második szám . . .

A PAPAGÁLY (*rikácsolva*):

Szép! szép!

A KIKIÁLTÓ:

Tupri urat kérném!

TURPI (*törpe*):

Az eget nem vívom, se magas problémát,
megvetem a modern, a vívódó témát,
föl nem akarózom, nem is affektálok,
nem magas a sarkom, még székre sem állok:
az én levegőm csak a piciny valóság,
törpe szívek élte, az egyszerű jóság
és e kicsiségben nagyobb a művészet,
mint kik az óriást mind játszani készek:
aki el nem hinné, csinálja utánam.

A PAPAGÁLY:

Szép! szép!

EGY HÖLGY:

Milyen kedves!

MÁSIK:

Mily kicsi!

A KIRÁLYLÁNY:

Én szánom.

A KIKIÁLTÓ:

Következik Uj Don, ki kötélén táncol.

(Két lámpaoszlop közt kötelet feszítenek.)

UJ DON *(fellép a kötélre):*

Én vagyok a költő, ki egeket ráncol,

(Egyensúlyozó mozdulatokkal simogatja a levegőt.)

fennlebegő fürtöm levegőben vész el,
kapdosom a semmit ingadozó kézzel.

Építék a légből palotát magamnak
és az üres szélből vánkost a nyakamnak;
nem érem a földet banális sarokkal,
kerülöm, mit bírnék megfogni marokkal
nem nyúlok én ahhoz, amihez nyúl más is
elemem extázis, művészetem hásis.

Könnyű nekem járni a magas fonálon,
mert könnyű a lélek, s vékony a test nálam.

EGY MODERN MŰVELTSÉGŰ UDVARONC:

Ezt nem sokan értik!

EGY FIATAL:

Szubtilisen hintált.

EGY MÁSIK (*a modern műveltségűhöz*):
Nem is érteni kell, mint érzeni inkább.

A PAPAGÁLY:
Szép! szép!

A KIKIÁLTÓ:
Negyedik szám: Zéta Éta Théta!
(*Suttogás a közönségből.*)
A nagy filozófus.

MÁS HANG:
A modern próféta.

ZÉTA ÉTA THÉTA:
(*Hegyes süveg, bő fekete öltöny, planétajeles szalagokkal, mint a
százesztendősz jövendőmondó.*)

Krisztus után háromezredik esztendő:
ezer új csodákat hozhat a jövő.

(*Szakállába morogva*):

Epakta . . . Aranyszám . . . Hold kulcsa . . . Vasárnap
betűje . . . Szaturnusz rossz gyűrűi járnak.
De nem a Szaturnusz az időnek rosszát,
sem üstökös égen, csak a lelkek hozzák:
a modern lelkekben csirázik a válság
s kihajtja virágát a százados álság.
Tanuljatok ezért nem élni időben,
nem élni a múltban, nem a jövőben,
nem élni a húsban, mely maga az átok,
mely bűnbe s halálba vitte a világot,
nem élni személyben — külön élet semmi —
hanem a nagy lélek bölcs részei lenni
mely egy az anyaggal és végtelen élet
s amelybe feloldva töredék személyed
lel az örök honra, haláltalan utra:
ezt hirdeti Krisztus s tanította Buddha.

EGY HANG:
Magas elme!

A PAPAGÁLY:
Szép! szép!

MÁS HANG:
Alapja monista.

HARMADIK:
Bár determinista . . .

A KIRÁLY *(a kikiáltóhoz):*
Hosszú még a lista?

HARMADIK HANG *(folytatva):*
. . . vallja a transzcendens Kanti szabadságot.

NEGYEDIK:
A jövő vallása . . .

ÖTÖDIK:
E beteg világot . . .

A KIKIÁLTÓ:
Még hátra az íven . . .

A KIRÁLY *(leányához):*
Kicsikém, ma tartsuk?

A KIKIÁLTÓ:
. . . a kaucsukember.

VALAKI:
Szelleme is kaucsuk.

MÁSIK:

Ő a modern szkepszis.

HARMADIK:

Csontja csodavékony.

NEGYEDIK:

Valamennyi stilre s eszmére hajlékony.

A KIKIÁLTÓ:

A sebmutoató!

ELSŐ:

Összeszurkáltatja
magát és sebeit világgá mutatja.

MÁSODIK:

Minden pici tücske mély sebet üt bőrén.

HARMADIK:

Csupa seb a teste . . .

NEGYEDIK:

s mutogatja pőrén.

A KIKIÁLTÓ:

A tágbőrű!

ELSŐ:

Bőrét addig huzigálja,
amíg a mellén lesz vörös seb a szája.

MÁSODIK:

Ez az igaz líra, ahol az ajk egy seb.

HARMADIK:

Seb a szíven.

A PAPAGÁLY:

Szép! szép!

A KIKIÁLTÓ:

Hasbeszélő!

A PAPAGÁLY:

Szebb! szebb!

ELSŐ:

Ő az aki hangot ad a halott tárgynak.

MÁSODIK:

Fekete anyagnak.

HARMADIK:

Vak fekete vágynak.

NEGYEDIK:

És az anyag lelke lelked előtt megnyil.

ÖTÖDIK:

S u n t l a c r i m a e r e r u m, dalolá már Vergil.

A KIKIÁLTÓ:

Magyar mulattató!

ELSŐ:

Régi magyar humor!

EGY BOHÓC (gúnyosan):

Még tán Szcitiából hozta Magyar s Hunor!

MÁS:

Felejt, ha hallja, akit csak a bú nyom.

A PAPAGÁLY:

Szép!

A KIKIÁLTÓ:

A szemfényvesztő!

A KIRÁLYLÁNY:

Édes apám, únom.

(A király halkán beszél a kikiáltóval. Nagy várakozás.)

A KIKIÁLTÓ:

Király őfelsége bölcs akaratjából
most elbocsáttatik mind e művésztábor . . .

(Nagy mozgás, ideges suttogások.)

EGY MŰVÉSZ:

Milyen megalázás!

A SZOCIOLÓG:

Hiába, valódi
művészt ma sem érthet a világ.

MÁS:

Csak módi! . . .

A MŰVÉSZ:

A javát mellőzik!

MÁSIK:

Csőcselék!

A KIKIÁLTÓ:

Kivéve,
ha művészetének t e l j e s sikerére
a fejét rá merné tenni . . .

(Nagy mozgás.)

EGY HANG:

Milyen tréfa!

A KIKIÁLTÓ:

Mert az a felségnek mától a szándéka,
hogy aki a lányát vidítani próbálja,
ha sikerül, övé fele kincse s lánya,
de ha unalommal nézi a hercegnő:
fogadja a fejét vérpadon a teknő.

(Konsternáció.)

EGY HANG:

Terror!

MÁSIK:

Megalázás!

HARMADIK:

Önbecsülő szellem
nem tehet ilyesmit.

NEGYEDIK:

Az ilyesmi ellen . . .

ÖTÖDIK:

A művészi érték nem függ a hatástól.

HATODIK:
Nem is akad senki!

HETEDIK:
Hirdetheti százszor!

A KIKIÁLTÓ:
**Kéretik a kürtös kürttel olyasformán
jelet adni hármat, mint a lovastornán.**

(Kürtszó.)

Egy bajnok előre feliratkozott már.

(Újabb konsternáció. Második kürtszó.)

SUTTOGÁS:
Nincs benne önérzet?

MÁSIK:
Ki lehet az?

HARMADIK:
Botrány!

(Harmadik kürtszó. A pásztor előlép.)

A KIRÁLYLÁNY (felkönyököl):
Életedet, ifjú, veszteni nem féled?

A PÁSZTOR:
**Ha gyenge a nótám, nem élet az élet.
Ha dalomra lelkek madara nem rebben,
lelkem tüze nem gyújt tüzet a szemekben,
s szavaim kavicsát szám hasztalan ejti,**

s a szívek tavának gyűrűit nem kelti:
annyi a lelkemnek, mint aki van halva.

A KIRÁLYLÁNY:

Életedet, ifjú, felteszed egy dalra?

A PÁSZTOR:

Dalra teszi éltét minden igaz dallos,
s ha dalolni gyenge, jókor jön a pallos:
de ki a pallossal mer szembe dalolni,
nem lehet az gyenge, nem lehet az talmi
dalnak katonája, hősen megy a dalra
és kész a halálra, vagy a diadalra
s mint a nap erejét élezi az árnyak,
élesíti éltét árnya a halálnak,
halálos életre gyul daloló szája:
az élet ösztöke a halál kaszája.

A KIRÁLYLÁNY:

Életedet unod, azért nem tudsz félni.

A PÁSZTOR:

Dicsérem a halált, mert s z e r e t e k élni.
Halál az izetlen életben a fűszer,
s a nulla, amelytől becses a szám tizszer.
Örök élet égne, mint könny kisíratlan
s hiu teher volna, mint gyapju nyíratlan:
enyhület és gyémánt a könny ha kisírnak
és vagyon a gyapju csűrben, ha lenyírnak.
S mi a dalos kincse? mi a dalos gyapja?
minden szava, melynek a lelke az apja.
Ha ezt bevihetjük a jövő csűrébe,
mehetünk aludni a sírnak ürébe
s majd akinek nem szól a szívében ének,
a mi gyapjunkból szó ruhát a lelkének.

A KIRÁLYLÁNY:

Pásztorra vallanak szavad és ruháid.

(A lámpák hirtelen elsötétednek.)

EGY NŐI HANG:

Iszonyú!

EGY MÁSIK NŐI HANG:

Miféle vörös ember áll itt?

(A háttérben, a trónusok mögött, ahol még egy láng csillog, feltűnik egy tetőtől talpig vörösruhás férfi, szemmeláthatólag a bakó.)

A PÁSZTOR:

Te vörös vendég a fekete teremben,
Köszöntelek, új szín, színivó szememben.
Ruhádat a festő jó színre festette,
hogy nem feketének, de vörösnek vette:
mert vörös a hajnal és vörös az alkony,
a halál a sebben, az élet az ajkon;
vörös az ég, mikor a madárka lelke
fekete fészekben ébred az életre . . .

AZ UDVARI KÖLTŐ:

Fekete fészekben . . .

A KIRÁLY:

Én gyenge madárkám . . .

A PÁSZTOR:

. . . mint gyerek a bölcsőn, mint hajós a bárkán;
s vörös az ég, mikor juhaimnak szőre
megterve aranylik a messze mezőre
s fejhajtva a sorban ájtatosan . . .

EGY KÉPZELT HANG:

Mek, mek.

A KIRÁLY *(önkénytelen folytatja)*:

... egy régi zsolozsmát bólintva mekegnek ...

A PÁSZTOR:

Igenis, királylány, én vagyok a pásztor,
jöttem palotádba kecskéstől-birkástól,
de a birkám szőre csoda-csoda sárga:
én vagyok a pásztor — s te vagy a madárka.
Fekete fészekben, a barna bokorban
látsz ugy-e, vörös fényt —?

A KIRÁLYLÁNY *(húnyt szemmel)*:

Az ég fele pirban ...

A PÁSZTOR:

A barna bokorban, fekete fészekben
hallasz ugy-e, hangot — ?

A KIRÁLYLÁNY:

Soha, soha szebben. .

A PÁSZTOR:

Én jövök tehozzád, lélekhez a lélek,
ki rég a mezőben helyetted is élek:
hangom az a halk hang, lelkem a vörös fény;
bűvölt palotádba halálos az ösvény,
de ezer halállal szembe vigan szálltam
kincsemet elhozni, mit teneked szántam.

A KIRÁLYLÁNY:

Pásztorfurulyádat vártam is ám régen —

A PÁSZTOR:

Pásztorfurulyámat eltörtem a réten.
Eltörtem a réten hitvány furulyámat
s egyedül lelkemmel indultam utánad.
Kifaragtam lelkem mint egy csodaládát
s számodra beloptam az Isten világát
s mint méhe a mézet, rejtettem, a lépben
s hozom amit láttam, hozom amit éltem.

A KIRÁLYLÁNY:

De mit is láthattál a bus legelőkön,
mit is élhettél ott a puszta mezőkön?

A PÁSZTOR:

Láttam a szép hajnalt és éltem a reggelt,
mikor a nap, mint egy nagy lusta gyerek kelt
s álmos kerek arcát kidugta pirossan
egy nagy sima selyem paplan alól lassan.
Ezer apró fodra van a nagy paplannak
s hívják a tudatlan népek Balatonnak.

*(Ezalatt teljesen sötét lesz és semmit sem látni, csak a királynő
fehérségét, aki lassan, öntudatlan kibontakozik a bő sötét ruhák-
ból és fehér köntösben kikönyököl — és mögötte, a bakó felé,
határozatlan vörös fényt, mely lassankint távol hajnalpír és felkelő
nap látszatát ölti.)*

Láttam a nagy paplant hanyódni sok este,
mintha a lefeküdt nap óriás teste
alatta aludná vad, nyugtalan álmát.

(Világosul. A nap felkel a Balaton partján.)

S láttam üvegsimán, mint egy szűzi párnát.

A KIRÁLYLÁNY *(felemelkedve; a trón eltűnt):*

De mi ez? hol járok? Az apám nem látom!

A PÁSZTOR:

Egyedül vagyunk már az egész világon.
Nem vagy te királylány: ma velem vagy pásztor.
Nézd: a juhaimat terelem mint máskor
de a magam nyáját; és a legszebb bárány
a tied lesz egy szép mosoly édes árán.
Hallga, harang! ott ég a toronynak gombja:
mostan az anyókák mennek a templomba.
De a mi templomunk ez a magas égbolt:
eztán a tied lesz, — eddig az enyém volt.
Amoda a ménest hajtják ki a tóra,
a csikósok hajtják hajnali itóra:
kapar a mén lába és a habot'hánya —
de itt a mi partunk tiszta kavicsbánya.
Amodább bokros hely őriz üde titkot,
bokrok alól mélán villog a víz itt-ott:
meztelen ott sokszor fürdik a parasztlány,
karmolja a fent sás barna husát aztán.
Még ha tovább nézel, meglátod a nádat,
napos templomodban sipos orgonádat:
este kel itt ének: felzengnek a gémek
s ezer sip a nádszál kezében a szélnek
és az egész tájat betölti e siphang,
s szól a harang: Bim bam; s szól a kolomp:
Kling klang.

Beljebb a vető vet; s a lenyugvó naptól
vörös a kéz, mellyel kebelébe markol:
mintha a szívébe markolna a körme
és a saját vérét szórná ki a földre.
Lásd, édes így reggel képzelni az estét:
ebben az órában térnek meg a kecskék
a deszkakarámba; — ebben az órában
gyul a tűzhely lángja a messze tanyában
s láthatatlan ott ül a lobogó tűzben,
mint hajdan az égő bokorban, az Isten.
Pásztortűz a parton, hűsíteni hevét,

bemártja a tóba sok lobogó nyelvét,
s hogy eladja pénzért a piacon holnap,
készíti a pásztor havát a turónak.
Minek neki a pénz? Selyem keszkenőre.
Minek a keszkenő? Egy szép szeretőre.
Ha feljön a csillag, bokrok alatt várja:
Isten adja, ő lesz szüret után párja,
mint dupla fa törzse összenőtt a réten,
mint az ikercsillag összerezeg égen.
Látod, ez unalmas, e pusztá mezőkön
ezer itt az élet e bús legelőkön —

A KIRÁLYLÁNY:

Az élet . . .

A PÁSZTOR:

Itt sző az élet ezer szála —
és ezer életnek ezer a halála.
Mert ami csak élhet, mind a halálért él:
a bogár, amelyre gondtalanul léptél,
a virág, amelyet szedtél a köténybe,
és amit az ajkad izlelt, a kökényke,
a csillag, amely most elbútt a mennybolton,
a pásztortűz, mely majd este gyul a parton,
a nád, amely, hogyha nem fuj a szél, hallgat,
a szél, amely néha éjeken át jajgat,
mint élet és halál —

A KIRÁLYLÁNY *(megfogja a kezét):*

Pásztor, kezdek félni . . .

A PÁSZTOR:

Madár, kiröpültél kalitodból élni!

A KIRÁLYLÁNY:

Nem, dehogy is félek, leülök a réten;

virág süt ölemben, nap nyílik az égen.
Úlj le ide mellém, pázsit tetejére:
hadd kötök koszorut dalosom fejére.
Korona lesz ám ez! gyémántja a harmat:
réti király, de szép a te birodalmad.

A PÁSZTOR:

S tudod-e hogy én e birodalmat únom?

A KIRÁLYLÁNY:

Únod?

A PÁSZTOR:

Igen. És ha szememet lehúnyom,
egy más birodalmat fest lelkem az éjre.

A KIRÁLYLÁNY:

De hisz él itt minden!

A PÁSZTOR:

Tűzzel feketére
festem egy még előbb birodalom álmát
s a jegenye helyett festek bele pálmát,
puszta cserény helyett tornyokat és házat,
s az egészség helyett festek bele lázat;
a szegény helyett, ki vérrel veti földjét
és este fáradtan öleli tört hölgyét,
festek bele népet, mely lelkes a kéjben
s hűsül a hó napban, s hevül a hús éjben.
Mikor a Balaton síma és töretlen,
mint egy szürke tükör zöldszinű keretben.
vagy ha befagy télen, mondom: De jó volna,
ha ez a tó táncra tükörpalló volna!
S mikor a Balaton nagy tornyokat épít
s kezeit felhányja haragban az égig,
mint bábeli pallér, mondom: De szép lenne,

ha ez a zivatar a szivemben lenne
Az én muzsikusom a haragvó hullám,
s a világon napnál szebb nekem a villám
s lelkemet a vágyam oda-oda huzza,
ahol a villanytól világos az utca.
Fuss messze, ne nézz rám, te fehér királylány:
beteg az én lelkem, mint mételyes bárány;
kerülj ki, mert tőlem elkapod a vágyat,
s beteg álmok ágya lesz a te bús ágyad.

A KIRÁLYLÁNY:

Dehogy is kerüllek, én betegem, árvám,
dehogy is ér téged egyedül a járvány.
Vagy te egészséges, vagy betegek ketten:
betegedni szivem teveled nem retten.
Megapollak csókkal, ápollak is jókkal,
dalra vigasztallak szerető szép szókkal.
Lásd ma zsibong minden, ma méhraj a lelkem.
Tavasz van: a méhraj kiröppült a kerten
és most tele mézzel: izleld meg a mézét!

(Megcsókolja.)

A PÁSZTOR:

Most szép az az élet, szép a világ!

A PAPAGÁLY hangja *(belerikácsol)*:

Szép, szép!

*(A pásztor felkapja kucsmáját és dühösen a hang felé vág. Minden
elsötétül.)*

A PÁSZTOR hangja:

Te ostoba, te csúf, tarka gyalogszárnyas!

(A nagy terem kivilágosul a két sor lámpával. A királylány zavarodottan áll fehér ruhában. A sötét ruha a trónuson látszik. A papagály rúdja mellett a földön hever mozdulatlan.)

A KIRÁLY:

Madaram, mi történt? Jer ide apádhoz!

A KIRÁLYLÁNY *(apja elé omlik):*

Óh apám! remélek, szeretek és félek.

Apám! meggyógyultam! beteg vagyok! élek!

(Függöny.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK RÉSZ:

A vihar

(Óriási, masszív, várszerű kőterasz, nagy sötétszürke kövekből, mely láthatólag nagyon magasan rúg ki közvetlen a Balatonra. A szél zúg: érezni, hogy magasan vagyunk, és az éles levegőt; lenn pedig a mélyben sejteni a nagy vizet s hallani háborgó moraját. Sötét van, de nem az estétől, hanem a közelgő vihartól. A terasz két részre oszlik; az egyik három oldalon szabadon kiszögellő, oszlopos, párkányos; a másik alkov, óriás nyoszolyával, mely az alkov egész szélességét elfoglalja, függönyökkel, vánkossokkal; függöny, vánkos, nyoszolya mind bíborszínű. Az alkov belsejében egy kis függő mécs ég, veres üveggel.

Néhány év mult el. A királylány — most már királynő — éppoly sötétszürke ruhában, mint a kövek, a terraszon áll és a szürke párkányhoz támaszkodva aggódalmasan kitekint a haragos tóra. A szél elkapja hosszú, szürke fátylát, melyet kis aranykorona erősít hajához.)

A KIRÁLYNŐ *(erősen kihajol és felnéz a világító torony felé):*

Ki van a toronyban? Fordítsd meg a tükröt!

(Nagy fénykéve dül végig a Balaton felett és egy vitorlás bárka aranyos árbocainak hegyét világítja meg, közvetlen a terras alatt.)

A férjem! a férjem! édes uram megjött!

(Hallatszik a bárka kikötésének zaja, azután nehéz léptek a kőlépcsőkön, végre egy alig látható ajtón benyit a pásztor, már mint az ifjú király.)

**Csakhogy hazajöttél! Ó mennyire féltem!
Minek is indulsz ki ebben a nagy szélben?**

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Ilyenkor a legszebb táncolni keresztül,
mikor álmából a Balaton kirezdül
s ezer élő fejét egyszerre kidugja
s egyszerre beszél mind, régi dühét zúgja,
hogy fogoly és soha nem juthat az égig.

A KIRÁLYNŐ:

Mért nem utazhattam veled én is végig?
Ha szép ha a széltől a Balaton ébred,
te az asszonyodtól írigyled a szépet?

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Férfi multság az, durva multság ám!
De a legszebbjére hazajöttem, drágám.
Most gyul ki az égen a mennykövek lángja,
jer ide, leülünk bíbor nyoszolyánkra,
hol a kis mécs színes harangja mögött csüng,
s zug a tó alattunk, s zug a szél fölöttünk,
hallgatom a könnyes szélnek zokogását
s hallgatom a szíved ijedt kopogását.
Hallod a mennydörgés, ez az égi dobszó:
harci szerelmünkhöz lehet-e még jobb szó?
szakadt szalagokkal, mik kékesen égnek,

fonja be az Isten fodrait az égnek.
Felleg alatt, szélben és vérszinű ágyban,
mi borús szerelmünk reszkessen a vágyban.
Fürdik a világ künn a vihar vizében:
két betegek együtt lefeküszünk szépen
zivatarban, hősen, remegve és várva
hullunk szerelembe, mint más a halálba.
Roppan az ég, rendül a torony.

A KIRÁLYNŐ (*ideges öleléssel*):

Ó félek!

S téged ily időben vitt útra a lélek!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Te bohó asszony, hisz semmi veszély nem volt!

A KIRÁLYNŐ:

Oly szörnyű sötéten beborult a mennybolt!
és a fagyasztó szél iszonyukat beszélt!
s te gonosz gyönyörrel keresed a veszélyt.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Dehogy, dehogy, édes.

A KIRÁLYNŐ:

Láttalak a harcban:
keveseddel ezret vágtál ugy-e arcban?
Láttalak, amikor a palota égett;
Isten csodája volt, hogy el nem vitt téged.
Láttalak a légben: ragadt a monoplán
s szirteken és tóban várt a halál duplán.
Szavaid megsebzik a fület és ajkat
s tekinteted olyan szörnyű mikor hallgat.
Homlokodba csapzik hajad, mint egy átok
s e haj alatt néha holt szemeket látok.
Emelgetem titkod, lásd, asszonyi vállal

s félek: nem vagy-e tán jegyes a halállal?
Mi jár az eszedben? Nem bírok a gondtól —

AZ IFJŰ KIRÁLY:

Te szegény kis asszony! Lám mit ki nem gondol!
Most akarnék halni? Amikor végtére
felhágtam az élet magas tetejére!
Király vagyok — bírom az egész világot,
Az enyém minden kéj, veled együtt — látod?

A KIRÁLYNŐ:

Te, — ha szerelmese lettél a nagy éjnek
s a halált kívánnád legutolsó kéjnek,
mindent beborító, örökös gyönyörnek:
lásd, gyáva sírással azért nem gyötörlek;
nem állok utadba; nem mondom: Ne tedd meg!
nem irigylem tőled a gyönyört: szeretlek!
Csak az egyet kérem: vigy engem magaddal!
Add ki gyönyörödből, mi megillet joggal:
mint ahogy az illik feleségnek, férjnek,
hogy a testük együtt gyúljon ki a kéjnek.
Lásd, dobban a szívem s vad örömben éled,
ha gondolok is rá: meghalni tévéled!
Lelkemben, mely szélre mint régi szobor, zsong,
sohase sejtett kéj előszele borzong.
Ugyis a szerelmünk rokon a halálhoz:
fogd meg a kezemet, ha a nap leáldoz,
s hívj, mint a legények párjukat a bálba,
ne a szerelembe, hanem a halálba!

AZ IFJŰ KIRÁLY:

Te bolond kis szentem! mit nyersz a halálon?
A kéje csak egy perc, aztán jön az álom.
Azután örökre vége van a kéjnek:
jön kéjtelen álma egy ostoba éjnek.

S mint a bibor bűn is beteg unalomnál,
becsesebb a kín is kéjtelen álmnál.
Hát míg lehet élni, addig azért éljünk
és ha a halálban reméljük a kéjünk,
életünket tesszük eleven halállá,
melyre a nagy éj majd csakis akkor száll rá,
mikor átélveztük e hosszú halálban
mindent ami kéjet remélsz a halálban.
Két eleven holtak, lásd itt van a kriptánk,
ezer iszonyú kéj várakozik itt ránk.
Vörös a koporsónk, szürke kövek őrzik,
kripta tetejéről az örök mécs vérzik.
Hallod! a nagy szél zeng künn a temetőben,
Rekviemek zúgnak a magas felhőben.
Feküdj le, ne mozdulj gyönyörű halottam,
halotti ruhádban, viharos sírodban.
Mint aki halottra helyezi gyász csokrát,
mély, gyászos imákkal buzgón borulok rád.
A halálban reszket gyönyörített csontom,
ruháid aszalját csókolom és bontom.
Minden tagod elhalt, csak a fürtöd él még
s halott homlokomat csiklándja, hogy élne.
Minden tagod újabb halál a szívemnek
s csirázatos ágya újabb szerelemnek.
Mint síron a holtnak kivirágzik álma,
hajtott ki karodból két eleven pálma,
kebeled halmából rózsa bibor bodra:
külön ének kéne valahány tagodra.

A KIRÁLYNŐ *(visszalöki, hogy szemébe lásson; nagy
izgalommal):*

Mondd, mondd, mondd, mondd, mikor fogsz újra
dalolni?

AZ IFJÚ KIRÁLY *(csókkal fogná be a száját):*
Édes his halottam, nem jobb-e így halni?

A KIRÁLYNŐ:

Nem! nem! mikor nyílik dalra megint ajkad?
Felelj nekem egyszer! mért hogy egyre hallgat?
Messze röpült híre dalod erejének —
s mire szárnya megnőtt, néma lett az ének.
Lásd, az egész világ énekedre éhes
és te — te azóta hallgatag élsz édes.
Hogyan is tudsz halként hallgatagon élni,
mikor annyi bús szív énekedet kéri?
követet küldenek, leveleket írnak,
énekedet sejtik enyhületes írnak.
Nincs nap, hogy ne szóljon a kapusnak kürtje:
de a felvonó híd marad azért függve,
de a te bús ajkad marad azért néma.
Lásd, bizony ez nem szép! s azt gondolom néha,
hogy az ördögtől van — úgy mint a mesében —
a te bűvös hangod, s a szerződésében
kikötötte, hogy csak egyszer szabad szólni.

AZ IFJŰ KIRÁLY:

Lám, ez a kis asszony milyen nagy bohó, ni!

A KIRÁLYNŐ:

De szólj, mért nem danolsz?

AZ IFJŰ KIRÁLY:

Semmi kedvem sincsen

kivinni világgá lélekbeli kincsem
a profán világba tenni ki cégérré,
dalomat, amelynek ritmusa a véré
s hagyni pelengéren rideg embereknél
dalomat mely tette, hogy te megszerettél.
Azért vagyok néma s ha a dalvágý éget
énekelek édes, — de egyedül néked!

A KIRÁLYNŐ:

Nem igaz! nem igaz! nekem is csak ritkán
s akaratod ellen adsz ki szived titkán
amikor nem birsch a felbugyogó szókkal
s feleded lezárni ajkadat egy csókkal.
És ha szavad olykor vérbeborul, vérzik,
dalodból a lelked nagyon is kiérzik:
látom az arcodon, hogy a szived döbbsent,
ajkadba harapsz, és szemed égve töpreng
mintha szemrehányást tennél énekednek.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Az is csak azért van, mer' igen szeretlek.
Lelked, amely gyenge, bús asszonyi lélek,
nagyon is vad dallal ijeszteni félek.
Szívedre, mely minden szélre zsongva rezzen,
félek, hogy e bal szók viharát eresszem.
Életedet félek nyugtalan álommá
tenni, sima lelked zúgó Balatonná.
Hiszen úgy is elég barna vihart látsz itt,
képzeleted úgy is a halállal játszik.

A KIRÁLYNŐ:

Te tanítottál meg a vihart imádni,
te tanítottál meg a halálba látni,
igazi dalosnak zivatar a szája
s az élet ösztöke a halál kaszája.
Hogy is tehetnéd, hogy nekem adni féljed
azt, ami lelkedben a legeslegmélyebb?
Hogyan is fojthatnád szívedbe halottnak
eleven forrását viharos dalodnak?
Mikor aludt lelkem, te felébresztetted,
most már a halálig nem aludhat vesztég
s ha letépted szűzi fátyolát, az éjet,
ne irigyeld tőle viharosabb kéjed.
És ha talán félnék: gyönyör az, így félni.

(Óriási csattanás, gyönyörű nagy villám; a királynő az ablakhoz vonja férjét.)

Ó de csodás szép ez: a viharban élni!
Mondd, ugy-e magasba üt a villám jobban?
De csodás szép, lakni a magas toronyban!
Olyan a mi lelkünk, mint szélben a hullám:
égig akar csapni, a magasba nyulván
hogy a feleutján érje a villámot.

(Kürtszó: A királynő férjéhez simul.)

Ki jön ily viharban?

(Megjelenik a kapus, nagy kulcsokkal.)

AZ IFJÚ KIRÁLY *(zordonan)*:
Künn marad!

A KIRÁLYNŐ:

Nem szánod?

Ily rémes időben . . . s tán messze az útja . . .

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Minek jön ilyenkor ide, mikor tudja . . .

A KIRÁLYNŐ:

De az én kedvemért — adj legalább szállást!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Jó. Vond le a hidat. Kap vacsorát, hálást.

(A kapus el. Új villámlás. Hallani a vonóhid felvonását, az ifjú király el akarja vonni nejét az ablaktól.)

Jer be a záporból!

A KIRÁLYNŐ:

Dehogy fogok menni!

AZ IFJÚ KIRÁLY *(kifakadva)*:

Ó, bár soha, soha . . .

A KIRÁLYNŐ:

Mi az édes?

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Semmi!

A GÖRÖG KÖVET *(belép)*:

Felség, Görögország hatalmas királya
drága szövetségét üzeni s kínálja
kérve, mivel beteg ifjú felesége,
ha talán felséged dalával . . .

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Elég!

A GÖRÖG KÖVET:

De . . .

(Kürtszó.)

A KAPUS:

A török követség!

A TÖRÖK KÖVETSÉG FEJE:

Beteg fia végett
felséged színéhez ezt a követséget
ím küldi negyedszer a hatalmas szultán:
de ha újra nemet kapna válaszul tán,
üzenetül adja: a türelme bételt
s háborúval fog majd venni elégtételt.

AZ IFJÚ KIRÁLY:
Lakomát majd kaptok s azután . . .

A KIRÁLYNŐ *(még mindig a párkánynál):*
Egy hajó!

(A világítótorony fénykévéje árboccsúcsokra esik.)

A TÖRÖK KÖVET:
Mily istenkísértés!

A GÖRÖG KÖVET:
Ily időben . . .

A HAJÓSOK HANGJA:
Hahó!

(Kürtszó; felvonóhid zaja, s minden bejelentés nélkül belép kíséretével a francia király.)

A FRANCIA KIRÁLY:
Ismersz-e király? Én, szép Franciaország királya jövök ím könyörögni hozzád, magam jövök íme . . .

AZ IFJÚ KIRÁLY:
Álmodom-e? Bárkák követek, királyok mind e vihart várták?

A FRANCIA KIRÁLY:
Igenis ó, király, ezt a vihart vártuk, kapudat kizárva eleget strázsáltuk de mára reméltük e nagy zivatarban hogy csak nem lesz lélek a híres magyarban a szegény vendéget kapuján kizárni.

(Kürtszó.)

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Be ne bocsásd, legyen bárki avagy bármi!

A KAPUS *(elmegy és visszajön)*:

Felség, egy nő!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Egy nő?

A KAPUS:

Egyedül egészen.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Bocsásd be!

EGY GYÖNYÖRŰ HÖLGY *(belép és a király lábaihoz omlik)*:

Ó király, egy dal a kérésem.

(A király elfordul.)

Csak egyetlen egy dalt! és azután kérd te
a lelkemet, akár a testemet érte!

Kapum előtt eped a császár, a pápa:
a tied a testem egy dalod díjába'.

(Csönd.)

Ha szerelmem nem kell, fogadd el a kincsem:
aranyos lánc, násfa: a tied lesz minden

(Letépi.)

Régi király hozta még Palesztinából.

(Kibontja nagy szőke haját.)

Itt van a hajam is, ez az aranyzapor.
Ennél becsesebb kincs nincsen a világon
és pótolhatatlan.

(*Levágja.*)

S lásd, többé levágom:
a tiéd! Eladva, milliókat érne!

(*Csönd.*)

Ha nem kell, szálanként kiszórom a szélbe.

(*Kürtszó.*)

A TÖRÖK KÖVET:

Minden haja villám lesz, amint kiszórja.

A KAPUS (*jelent*):

Király ő felsége, felséged apósa.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Álom ez, álom ez, rettenetes álom.

EGY LAKÁJ (*kitár egy nagy szárnyasajtót*):

A királynak vendégtermeit kitárom.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Csak viharos estén láthat ilyet lelkünk.

A GÖRÖG KÖVET (*a francia királyhoz*):

Felség!

AZ EGYIK TÖRÖK KÖVET (*a másikhoz*):

Basaságod!

(*Atvonulnak a másik terembe.*)

EGY FRANCIA (*távozóban*):

Hol az a hölgy?

MÁSIK:

Eltűnt!

(A gyönyörű hölgy valóban nem látható sehol. — Az öreg király fellép. A következő jelenethez a zivatar mintegy zenekíséretet alkot; ahol a királynő vagy az ifjú király beszél, ott tombol, ahol az öreg király, ott elcsöndesedik.)

A KIRÁLYNŐ:

Apám! ily időben! . . .

AZ ÖREG KIRÁLY *(nagyon ünnepélyesen)*:

Fiam, hozzád jöttem.

Öreg vagyok. Száz év zúgott le fölöttem.
Fiatal koromban háborúkat jártam,
Öreg napjaimra békességet vártam.
Mint valami pallér, eleget ácsoltam,
békesség szögeit összekovácsoltam.
S amit építettem húsz-huszonöt éve,
mostan temiattad porba legyen téve?
Ujra lovam nyerge legyen derekaljam?
Vén fülemmel újra harc robaját halljam?
Veszélyben országom s kedveseim élte:
éj- s napon át újra retteghetek érte.
Törékeny a béke, mint valami nádszál.
Lásd, már a török had a határon átszáll.
Tedd meg, fiam, n e k e m, amit kér a császár:
holtom után úgylis birodalmam rádszáll.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Mondjon apám bármit: ezt tegyed! azt tegyed!
lehetetlenséget — csak ne ezt az egyet!
Birodalmát harcban egymagam elvédem
s fejemet adom rá, hamiben elvétem.
Át tüzőn, át vízen, millió halálon
menni hivebb, bátrabb senki se lesz nálam.
Hogy én meg ne tenném, nem gondolhat olyat:
Csak azt ne kívánja, hogy újra daloljak!

A KIRÁLYNŐ (*ragyogó szemekkel*):
Mindig a halálba! Mindig a veszélybe!

AZ ÖREG KIRÁLY:
Nem, nem ezért jöttem idáig e szélbe'.
Te hős nevet a harc mezején keresnél:
de mi lenne velünk, hogyha te elesnél?
Látod, a vén fának, a régi toronynak,
kell bizony a támasz nyomorult koromnak.
Engem az Ūristen fiuval nem áldott:
fiu helyett fiam te lehetsz csak, látod,
hogy a jövő miatt vén fejem ne zugjon
s ihassam a méhsert véneimmal nyugton
aranyos kancsóból arany italt szíván.

AZ IFJŰ KIRÁLY:
Ó, apám, ha tudná, mi az, amit kíván!

AZ ÖREG KIRÁLY:
Kívánom, amit te magad is kívántál,
mikor a mezőn még a juhokkal bántál:
fel akartad vinni a dalod magasra
hogy az egész világ egyszerre láthassa,
hogy mint csodazápor hulljon a fülekre
s szórhasd ki a kincsed Nyugatra, Keletre.

AZ IFJŰ KIRÁLY:
Most már a világtól undorodom torkig.

AZ ÖREG KIRÁLY:
S mivelünk nem gondolsz? Harcot akarsz holtig?
Engem, ugy-e, nem kár, öljön meg a bánat?
Szegény feleséged csak ríjon utánad?
A birodalomra szakadjon özönvíz?
Csak magadra gondolsz, csak a vak ösztön visz,
amilyen a lepkét a ropogó tűzbe.

vihamadarat künn a viharba űz be;
pedig most nincs szükség halálra, viharra:
szükség van békére, szükség van a dalra.

A KIRÁLYNŐ *(nagy szenvedéllyel)*:

Nem, nem, apám! nem, nem! azt ne mondja többé:
halálra, viharra szükség van örökké!

Dalol aki harcos; csöndes aki békül:
nem is lehet ének a zivatar nélkül!

Nem hallja zenéjét künn a zivatarnak?

Zivatar a legjobb mestere a dalnak.

A halált nem félem, a vihart nem bánom,
s nem a békét kérem, ha a dalt kívánom,

(Férjéhez):

ne is dalolj értünk, ne is a békének:

magadért dalolj csak, neked kell az ének

nehogy szíved békén daltalan elasszon,

a dalba, viharba én küldlek, az asszony!

Nem nézem a népet, beteget és királyt,

sem a hölgyet, aki szerelemmel kínált,

nem nézem magamat, nem nézem apámat.

Jöjjön a háború, a vihar, a bánat:

nem kívánom javát semmi teremtettnék

csak teneked édes, csak az énekednek!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Az az ének méreg és hallani romlás.

A KIRÁLYNŐ *(felsikolt)*:

Hallgass! Ne beszélj így! A szavad káromlás.

AZ ÖREG KIRÁLY:

A vihar felizgat madaram: láz éget!

(A vejéhez):

Lásd, mennyire szeret a te feleséged.

Odaadna mindent, bárha beléhaljon:

gondolod-e néha; érdemled-e vajjon?
Mivel fizeted meg? Csunya hallgatással,
egy kívánságára ezer tagadással.
Látod, fiam, én is teveled jót tettem,
az együgyü pásztort koronámba vettem,
nagy volt a veszélyed, igaz, és a kocka:
a szerencse lova gonosz egy poroszka,
de mi lettél volna, ha nem jön el érted?
Életedet élnéd, ma is, ahol élted.
Ha valami lettél, én tettelek azzá,
és hamit álmodtál, én tettem igazzá.
No tehát vőm uram, most kérem a bérem
énekedért tettem: énekedet kérem.
Ne hozz a fejemre véres öregséget,
ne taszítsd a sírba árva feleséged!

AZ IFJÚ KIRÁLY (*keserűen*):

Gondja apám semmi se legyen miattam:
igaza van, érzem, dalomat eladtam,
elzárni szívemben semmi jogom sincs már
meg se született még, és idegen kincs már.
Azért, ha a lelkem eltörik is kettő:
jól van! a világnak nem maradok meddő
fájni dalom vérét kiadom: hadd színnák,
a halovány lelkek éledni hadd innák,
mint valami Krisztus, leszek életbánya,
szívemet vájom, mint nádas pelikánja.
Bánom is eztán, ha a világ is rám néz,
ünnepi szobámba belát is a bámész,
hallja meg dalomat a földkerekségen
mindenki, csak egy nem . . .

A KIRÁLYNŐ (*aggódva, sejtve*):

Ki?

AZ IFJÚ KIRÁLY:

A feleségem!

A KIRÁLYNŐ:

Én?

AZ ÖREG KIRÁLY:

A feleséged? Vőm! fiam!

A KIRÁLYNŐ:

Én?

AZ ÖREG KIRÁLY:

Mért ez,

ez a . . .

A KIRÁLYNŐ (*mintegy magában*):

Az az asszony!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Mert a dalom mérges!

Amivel áldani jöttem a világot
hasztalan az ének s mindenkinek átok!
Igen, észrevettem, tudom is régóta,
hogy az én ajkamról híg méreg a nóta.
Talán a virágból szíttam a mezőben,
talán a nyálamból, mint a kigyó szőttem:
de mérges a lelkem! és akihez érek
lelkemmel, a lelkét megéri a méreg.
De bánom is! érje; dalolni kívánok:
mérgezni szeretném az egész világot.
Csak egy van a földön, egy szomorú lélek,
akit, úgy kívánnám, ne érjen a méreg;
és (sejti-e, apám, amit én megértem?)
ebben a lélekben már benne a mérgem!
A beteg királynőt dalommal megöltem

és halott testébe leheltem a lelkem:
s most a magam lelkét nem szeretem többé,
a régi királylányt szeretem örökké!

A KIRÁLYNŐ:

A királylány lelkét . . .

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Láttam ezt a lelkét:
betegnek mondtátok, amikor szendergett;
föld nem érdekelte, mert az égben bolygott
s boldogtalan volt, mert nem tudta, hogy boldog.
Láttam sima égnek, mely fényleni virrad,
s amelyben a fénytől nem látszik a csillag —
üresebbnek tetszik, ha derűs, a mennybolt;
betegnek alítám, aki pedig szent volt. /
Láttam sima tónak: felületén semmi
csak a szent ég feküdt tükrébe pihenni.
Én ekkor a parton, felrázni világát,
beléjevetettem önző kövem átkát
s íme, a tó örült habjaira bomla —
Hol van az ég? — Nézzen most a Balatonra!

A KIRÁLYNŐ:

Nézzen, apám — látta a Balatont százszor:
látta-e ily szépnek, daliásnak másszor?
Csillagokat csapkod ezer-ezer karral,
egekig mer törni dalos diadallal.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

S jaj, tudod-e, mért tör karral az egekbe?
Mert a saját egét lenn elveszítette.
Attól a rossz kötől millió darabbá
mély ege tükrének összetörött habbá.
Ó, e tükör mellett mennyi sokat álltam:
összeilleszteni hiába próbáltam.

Mint aki tükröt tört, sírva soká néztem:
be' gyönyörű lenne töretlen egészben!
De jött a nagy hullám a lélekzönnel
s elborított és vitt engem is a könnyel:
akkor bevetettem könnyemet is habbá
s kavartam a habot még viharosabbá,
hogy azután nyögve álljak meg a szélén.

(Szünet.)

Ó, ha ezer évig mindegyre beszélném,
kibeszélhetném-e amit szívem érzett
s minden szavaidnál hogy mennyire vérzett?
Mondtad: „Te tanítál a vihart imádni,
„te tanítottál meg a halálba látni.“
Mondtad: „Aludt lelkem s te felébresztetted:
„most már a halálig nem aludhat vesztig.“
Mondtad: „Te letépted fátyolát, az éjet,
„most már adj cserébe viharosabb kéjet.“
Minden szavad bennem kalapácsütés lett
kalapácsütéssel a szívembe véslett:
s most sebbel a szívem tele, mint a szikla,
melyre a halottak neve van felírva.

(Szünet. A vihar mintha csöndesülne; csak a zápor verését hal-
lani a tapon.)

Bár maradtál volna szép szűzi szobornak,
bár maradtam volna együgyü pásztornak.
Mikor legelőször a szemembe tüntél
s mint felleg a holdat, te halovány tündér,
félíg beborított a fekete párna:
hirtelen szerelmem lett a dalom szárnya,
felszökött a lelkem, mint naphoz a pálma,
s magas ismeretlen volt a merész álma.
De hogy érjen édig, zsinegen, a sólyom?
Most már a szerelem a szívemben ólom.
Nem is akar szállni a magasba, messze:
jobb hogy e kriptába nyomorát temesse.

Minden ami szép volt, szomorodott balra
s nem tudtam a lelkem rávenni a dalra.

AZ ÖREG KIRÁLY:

Fiam, az ifjú szív, ha tele van mézzel,
bajokat magának, hogy legyenek, képzél.
Percnyi betegséget örökös dolognak,
gondol hebehurgyán kicsi bút is soknak.
Hasonlatos ebben Balaton vizéhez,
mely kicsi szellőt is nagy habosan érez.
Fiatalok vagytok, szeretitek egymást:
minden az idővel jóra derül, meglásd.
Mostan értesítem mind a követséget,
hogy dalolni fogsz — mert ez kötelességed —
Feleséged gyenge, gyenge szegény asszony,
nem kell, hogy izgalmas dalokat hallgasson.
Te dalolj békéért, mint nemzedet őre.
Ifju vagy: a többit bízzad az időre.

*(Elmegy. Hosszú csönd. Az eső künn csöndes. Az ifjú király leha-
nyatlik a párkány mellett egy nagy karosszékekbe. A királynő elébe
borul és ölébe hajtja fejét és sír.)*

A KIRÁLYNŐ:

Te, ha a szerelem a szívedben ólom,
vagy zsineg, amelyet eltéphet a sólyom,
elmegyek! itthagylak! sohase látsz többé:
légy szabad és dalos! légy magad örökké!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Ó, kedves, a lelkem már gyenge madár lett:
Zsinegedet soha nem tépheti már le.

A KIRÁLYNŐ:

Tudod, mit álmodtam nem régen egy éjjel?
Jártam a sólyommal a mezőkön széllyel.

Egyszerre a sólyom zsinorát feszíti,
lábaival ránt és szárnyát kiteríti
és elkap a földről; s mielőtt gondolnám
fennúszom a légben, röpülve zsinorján.
A zsinór szerelmünk: lásd, te vagy a sólyom:
kapj fel engem édes, nem vagyok én ólom.
Nem akarok többet lehágni a rögre:
ha a nótád mérges, mérgezz meg örökre!
Ha te nem dalolsz már, élhetek-e vajjon?
De ha dalolsz, akkor dalodat meghallom.
Talán álruhában titkon belopózom,
Talán, ha kizársz, az ajtón hallgatózom,
de ne hidd, hogy tőlem dalodat elrejtéd.

AZ IFJÚ KIRÁLY (*izgatottan*):

Mily iszonyút kívánsz . . .

A KIRÁLYNŐ (*hevesen*):

Igen!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Azt nem sejtéd.

A KIRÁLYNŐ:

A mérgedet, édes, a halálig színi . . .

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Kudarcomat inkább, szégyenemet inni.
Dalaim kudarcát! . . .

A KIRÁLYNŐ:

Nem! Soha! Ne mondd ezt!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Lásd, néha a lelkem, mint valami holttest,
nem akar mozdulni.

A KIRÁLYNŐ:

Ó, te szegény!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Félek,

meghal az én lelkem.

A KIRÁLYNŐ:

Nem, te örök lélek!

Ahogy te daloltál, ugyan ki dalolhat?

AZ IFJÚ KIRÁLY:

És ha ma daloltam, bírok-e majd holnap?

És azt hiszem olykor, hogy sohase bírtam.

A KIRÁLYNŐ:

S nem dalod volt a nap, amitől kinyíltam?

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Megmondom a titkát édesem a dalnak:

Önmagát hallgatja, aki dalra hallgat.

Mindenik embernek a lelkében dal van

és a saját lelkét hallja minden dalban.

És akinek szép a lelkében az ének,

az hallja a mások énekét is szépnek.

A KIRÁLYNŐ:

Ó, te szegény férjem! Ne! Erre ne gondolj!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Nem tudok én, látod, dalolni a gondtól.

Ifjunak az első könnyü dal és vig dal,

de ki tudja, mi nem jön a másodikkal?

Visszaeső, kényes rakéta a véré,

nem körmös a szárnya, mint a denevére.

Jön a szégyen!

A KIRÁLYNŐ:

Nem! Nem! Soha! Semmiképpen!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Tudod, mért dalolok? Mert kötelességem!
És tudod-e mi a kötelesség? Börtön,
börtön, amely fogva tart idegen földön,
falait a foglyok élükön át túrják
s halnak a homályban; soha ki nem fúrják,
és magas a börtön: de nincsen tetője
s akinek van szárnya, kiszállhat belőle,
föléje repülhet, messze — ha nem gyáva.

A KIRÁLYNŐ (*biztatva*):

Madár a te lelked, csodaszép!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Az: páva!

Kötelesség nékem hét lakat a szájra,
mely a fogoly lelket elapadni zárja
s ha kötelességtől ajakam megzendül,
nem az ének tör ki, csak a lakat csendül.

A KIRÁLYNŐ:

Gyere, szökjünk messze! Ne dalolj, csak nékem!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Maradok, dalolok — mert kötelességem.
Eldalolok mindent, úgy, ahogyan érzem,
beleöntöm a vért, amitől most vérzem.
Hajdan a világot énekeltem ifjan,
amikor még énnek a világot hívtam.
Szívvel idegenbe hódítva beszálltam,
ami legmesszebb volt, legszebbnek találtam:
de a fájdalomnak természete olyan:
megtanított, hogy csak magamat daloljam.

Dalold magadat hát, és ne szeress engem,
csak magadat s a dalt, mesterem és szentem.
Ne szeress, csak csókolj; ne szeress, csak ölelj:
akkor legyek én jó, ha felejteni kell.
Hallga! A szél elállt, de a hab még egyre
hull lejtani völgynek, tör hajtani hegyre
s nem tudja feledni ütemét a szélnek.

AZ IFJÚ KIRÁLY *(tenyerébe hajtva arcát)*:
Ó, de szomorú lesz a m á s o d i k é n e k !

(Függöny.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEGYEDIK RÉSZ:

A második ének

(Az előbbi felvonásban látott torony alatt, a Balaton partján. Látszik a nagy szürke kövekből épített torony, masszív, nyílt terrászaival, melyek helyenként le vannak függönyözve. A másik oldalon látszik a Balaton. A torony mellett óriás, csodálatos művű rácskapu, melyen át egy kertbe látni. A kertben mindenféle egzotikus növények, pálmák, kaktuszok és egy fehér márvány kereszt. Másnap; zivatar utáni hangulat. A másik oldalon a terrászok fölött világító torony, alatta kikötőhely. A kert kapujában áll a kertész sarlóval; a parti réten az első felvonásból ismert öreg csősz, most már újra pásztor, nyáját hajt. A bárányokon színes szalagok és nagyon szép zenéjű csengők. A nyáj messzebb látszik, amint legel.)

A KERTÉSZ *(beszédbe akar elegyedni):*

Jól esett ez a kis zivatar!

A CSŐSZ:

De jól ám.

A KERTÉSZ:

Zuhogott a zápor három egész órán.

A CSÓSZ:

Friss megin a világ.

A KERTÉSZ:

Tihanyi toronyba
becsapott a mennykő.

A CSÓSZ:

Min' valami bomba.

A KERTÉSZ (*mintegy leereszkedőleg*):

Hát ked újra pásztor?

A CSÓSZ:

Abbizén.

A KERTÉSZ (*kegyesen*):

A nyája
szép.

A CSÓSZ (*nagy önérzettel*):

Királyi.

A KERTÉSZ:

És mi az ángáriája?

A CSÓSZ:

Minden ami csak kell szememnek és számnak.

A KERTÉSZ (*hitetlenül*):

Lám no.

A CSŐSZ:
Tejbe-vajba fürdetnek.

A KERTÉSZ:

No lám no.

A CSŐSZ (*megoldódott a nyelve*):
Mer' ezek nem olyan közönséges kecskék.

A KERTÉSZ:
Hát mi fenék?

A CSŐSZ:
Hát az aranyszörű kecskék.
'Mer' ezek csináltak királyt a pásztorbul.

A KERTÉSZ (*hunyorítva*):
És a csőszbül urat.

A CSŐSZ (*huncut szerénységgel*):
Ha nem csöppen, csordul.

A KERTÉSZ (*irigyen*):
Nagy róka ked bátya.

A CSŐSZ (*folytatva*):
No megérdemeltem.
Isz' kölyök korába szintég én neveltem,
apja helyett voltam nyavalyásnak apja,
ópiskáltam rá míg kisütött a napja.

A KERTÉSZ (*szükségesnek látja, hogy fölényét
éreztesse*):
Nagy róka ked bátya! ha deákul tudna
talán még kertésznek-minek is bejutna.

A CSÓSZ (*megvetőn*):
Kertésznek diákul?

A KERTÉSZ:
Nem látja, hogy tábla
van minden virágon?

A CSÓSZ (*magában morogva*):
Adta kutya svábjá
(*Ezalatt az egyik magas függönyös terrászról nagy beszélgetés
hallatszik.*)

Mi ördög az ott fönn?

A KERTÉSZ (*nem hagyja magát zavartatni*):
Például ez C a n n a
I n d i c a. (*Meglátja a kertészinast.*) No.

A KERTÉSZINAS:
Mestram, rést kapott a kanna!

A KERTÉSZ:
Te bamba, hát minek csapod egyre földhöz?
(*A csőszhöz nagy fontoskodva.*)
Sok itt ma a vendég.

A CSÓSZ:
Mért?

A KERTÉSZ:
Aligha bőjthöz.
Hercegek, királyok!

A CSÓSZ:
Tán valami ünnep.

A KERTÉSZ *(a nagy márványkeresztre mutat):*
Addig esznek-isznak, amig idegyűnnek.

A CSÓSZ:
Hova?

A KERTÉSZ:
A kriptába. Ugyis nyavalyás nép:
nem jött volna köztük ennyi beteg másképp.

A CSÓSZ:
Beteg?

A KERTÉSZ:
A kocsiból úgy vitték a várba.
Alig jár, de eljön mulatni.

A KERTÉSZINAS *(abbahagyja az öntözgetést):*
Egy bárka!

(Egy nagyon díszes bárka közeledik.)

A KERTÉSZ:
Pedig ugyan rég volt mulatás itt.

A HAJÓSLEGÉNYEK *(kikötés közben):*
Lassan.

A CSÓSZ:
Ha a királyok se, ki fene mulasson?

*(A bárkából kiszáll a görög császár, azután aranyos hordszéken
szerecsen rabszolgák viszik ki a beteg császárnőt lassú léptekkel;
rabnők mellette haladva óriási legyezőkkel legyeznek. Utánuk fényes
kíséret, bizánci öltönyök.)*

A menet előtt szőnyegetek terítenek a kikötőpart márványkockáira. A várból lakájok jönnek, akik sorfalat állnak. A menet megkerüli a várat, hogy a kapuhoz érjen, amely a másik oldalon van; így eltűnik szem elől.)

A KERTÉSZINAS:

Ki ez?

A KERTÉSZ (rárivall):

A dógodra!

(A terraszt alatti ajtó megnyílik a kis ajtó, amelyen a harmadik felvonás elején az ifjú király felmehetett. Ezen az ajtón kisurran a királynő fekete ruhában. Utána megjelenik az öreg király. A királynő megfordul, mikor észreveszi, hogy valaki utánajött.)

A KIRÁLYNŐ:

Édes apám, félek!

Oly rettenetes volt!

AZ ÖREG KIRÁLY:

Mi lányom?

A KIRÁLYNŐ:

A lélek,

a lélek az arcán! Óh a szívem rémül:

egy halottnak lelke nézett a szemébül.

AZ ÖREG KIRÁLY:

Lányom...

A KIRÁLYNŐ:

Alig szóllott. Azt mondta: „Ne légy itt!

**Nem akarom.” És én nem is vártam végig,
mint valami őrült rohantam a lépcsőn.**

AZ ÖREG KIRÁLY:

Jó, hogy elértelek legalább a végsőn.

A KIRÁLYNŐ:

Mi lesz atyám, mi lesz? Nem merek felmenni.
Óh mi lesz belőlünk?

AZ ÖREG KIRÁLY:

Semmi! Ugyan! Semmi.
Kicsikém! Te voltál mindig olyan bátor?

A KIRÁLYNŐ:

Egy amitől félek: a lelki haláltól!

AZ ÖREG KIRÁLY:

Lelki? . . . De hogy lehet ilyet kieszelni.

A KIRÁLYNŐ:

Óh apám, ha nem tud többet énekelni!

AZ ÖREG KIRÁLY:

Nem tud? Nem akar tán! Bezzeg akart máskor!

(Elfogja a düh.)

Hiába, kilátszik a paraszt, a pásztor!

Akkor a k a r t díjért, most nem akar ingyen.

Ja, aki paraszttal . . .

(A királynő elfordul.)

De aranyom!

(A királynő leül egy márványpadra, ölébe hajtva fejét.)

Kincsem!

No hiszen haragszik. — No nem úgy értettem:
tegnap is, hallottad, úgy-e nem sértettem?

Mint drága cicával, szőrmentibe bántam, —
csak azután legyen hálás is irántam,
mert tudja talán, hogy a varázslást értem,
de ha megkísértem, fejére kísértem.

A KIRÁLYNŐ:

Óh apám, itt olyan közönséges minden;
utálom a kertészt abban a kék ingben,
utálom az írott táblát a virágon
és ezt a sok embert ezen a világon.
Óh miért nem vagyunk e világon ketten:
semmi seb sem érne ebben az életben.
Apám, ha megélek ebből a nagy gondból
sohasem jövök le a magas toronyból.

(Nagy zaj fenn a terrászon. Egy lakáj megjelenik és némán meghajtja magát az öreg király előtt.)

AZ ÖREG KIRÁLY:

Kezdődik az ének.

(Megcsókolja a lányát.)

Járd addig a kertet.

(Elmegy.)

A KIRÁLYNŐ:

Apám, ez a világ megöli a lelket.

(A terrász egyszerre elcsendesül. A királynő feláll és a falhoz hajtja fejét, mintegy hallgatva. Az ég beborul, felhők gyűlnek, szél jön, a Balaton fódrozódik. A csősz messze van, de egy-egy bárány, kecske a királynőig is elballag.)

A KERTÉSZ:

Zivatar lesz megint.

A CSŐSZ:

Pedig már elég volt.

A KERTÉSZ:

Tegnap is ily gyorsan beborult az égbolt.
Mi az oka vajjon?

A CSŐSZ (*tréfál*):

A tündelevények.

A KERTÉSZ:

Hogy ily hamar indul?

A CSŐSZ:

Vízi hüvelvények.

A BALATON HABJAI:

Mi vagyunk, akik soha meg nem állunk,

Mi vagyunk, akik örökké élünk,

Mi vagyunk, akik táncolunk örökké!

(*A királynő zokog. Udvarhölgyek jelennek meg.*)

AZ UDVARHÖLGY:

Felség, zivatar lesz.

A KIRÁLYNŐ (*elfogódva*):

Mi hír ott fenn?

AZ UDVARHÖLGY:

Ezren

töltik meg a termet.

MÁSIK:

Lég szárnya se rezzen.

HARMADIK:

Selyemsuhogás sincs.

NEGYEDIK:

Ha hallgatod innét,
üresnek a termet bizonyára hinnéd.

(Határozatlan zaj hallatszik felülről.)

A BALATON HABJAI:

Mi vagyunk mindig tiszták,
Mi vagyunk mindig hűsek,
Ezerszínű, fodros ruhában járunk.

A KIRÁLYNŐ:

Köszönöm. Egyedül maradni kívánok.

ELSŐ UDVARHÖLGY:

De . . .

A KIRÁLYNŐ:

Köszönöm, semmi.

(Az udvarhölgyek elmennek. A báránycsókák a királynő felé ballagnak.)

Ti szelíd báránycsókák
mért nem aranyos most egynek sem a szőre?

(A kiskapu megnyílik és megjelenik az ifjú király, lihegve, mintegy szökve, kipirulva, hajadonsótt.)

AZ IFJÚ KIRÁLY:

A szégyen . . . a szégyen . . . én tudtam előre!

A KIRÁLYNŐ *(megfogja a kezét és a parton egy csónak felé vonja):*

Jere, menjünk messze együtt! Zivatarban!
Láttak idejönni?

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Nem . . . olyan . . . zavar van.
Óh ha láttad volna a dalom kudarcát.
A legostobább is rángatta az arcát. /
Sohse . . . szégyen! ilyen! . . . kötelesség . . . ördög! . . .
Hét lakat a számon iszonyúan zörgött.

A lelkemen zörgött . . . csönd is volt . . . tömeg volt!
Nem éreztem semmit. Óh a lelkem megholt!

A BALATON HABJAI:

Aki hozzánk jön, jó helyre jött,
Mert mi a testét szépen elringatjuk,
Lelkét csöndesen Istenbe zugatjuk.

A KIRÁLYNŐ:

Jere, szökjünk együtt tetején a tónak,
Zivatarban, messze! Lásd, készen a csónak.
Hol nem lakik ember, egy pusztaszigetben
Oda megyünk élni boldogan és ketten.

A BALATON HABJAI:

Dalát dalunkba vesszük,
Karját karunkba öltjük,
Mint szerelmesek összedörgölődzünk.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Ha a dalom meghalt, nem élet az élet.

A KIRÁLYNŐ:

Vagy meghalok együtt a viharban véled,
s akkor a halál lesz legszebb dalod, édes.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Óh igen, a halál még hátra van.

A KIRÁLYNŐ:

S szép lesz!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Óh. igen, a halál kincse a szegénynek,
Tartva a végsőre.

A KIRÁLYNŐ:

Az utolsó ének!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

**A halál a szent hegy, az a magas csúcsu,
Melyre merész éltem vezetett.**

A KIRÁLYNŐ:

**A búcsu
csókja, amely égőbb, mint mind, amit kaptál,
Az alkonyi fény, mely aranyabb a napnál.**

*(Nagyon sötét van a fellegektől és a hab zúg. A csősz és a kertész
már nem látszik, de a parton mintegy izgatottan szaladgálnak a
fehér juhok.)*

**Pásztor, kit a trónig ragadt fel a szárnyad,
Végigéltél mindent: életet és álmot,
Dalt és dicsőséget, szerelmet és szégyent.**

AZ IFJÚ KIRÁLY:

**És most a halálra mondom ki a l é g y e n t.
A halált is élni kell.**

*(Csudálatos sötét van. A terrasz ablakai kivilágosodnak, mögöttük
nagy mozgás, járás-kelés.)*

A KIRÁLYNŐ (sürgetve):

Nosza, hát légyen!

AZ IFJÚ KIRÁLY (az ablakokra pillant):

**Óh, az a nagy csönd ott! A szégyen! a szégyen!
Az az érzés, mikor nem mozdul a lelkünk!
(Belép a csónakba.)**

Nosza, légyen!

AZ ÖREG KIRÁLY *(megjelenik a kis kapunál):*
Lányom!

EGY HANG *(az emeletről kihajolnak az ablakon
fáklyával):*

Hol a király?

MÁS HANG:

Eltűnt!

EGY MŰVÉSZ HANGJA:
Kimerült egészen.

A STRÉBER MŰVÉSZ HANGJA:
Tán beteg.

MÁSIK MŰVÉSZ:
A végzet!

A SZOCIOLOG HANGJA:
Nem a királyoknak való a művészet.

MÁS HANG:
Hogy zúg a tó!

AZ ÖREG KIRÁLY:
Lányom!

NEGYEDIK HANG:
Vihar jön az éjre.

AZ IFJÚ KIRÁLY:
Vigy Balaton habja a halál hegyére!
Oda szállunk, édes — nem féltelek immár —
Hogy velem a hegynek kútjaiból innál.
Nem akarlak többé kímélni gyötörve

Keltettem: eloltom a szomjad örökre.

(Eloldja a csónakot.)

Hála, — kötelesség, — lakatok és láncok,
De a mi ladikunk szabadon jár táncot.
Hogyan is lehetnék valakinek hálás?
Nem enyém volt a kincs, s a kincshajigálás?
Kötelesség, hála, — most igazán látom
Maga van a dalos az egész világon.
Életemen köd volt, — ez a köd most gyérül,
Lásd tág a kilátás a halál hegyérül.

(A kertet fáklyákkal járják át.)

HANG:

Felség!

AZ ÖREG KIRÁLY:

A leányom.

HANG:

Nincs.

MÁSIK:

Nincsen a kertben.

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Most igazán látom, nem halt meg a lelkem,
Csak nagyon éreztem, csak nagyon is sírtam
és a zokogástól dalolni nem bírtam.
Nem hagy a könny látni, nem hagy a gond szólni:
Óh mért is akartam magamat dalolni?
Nyelvem a dal súlyát emelni se bírta
Mint néma a bárány az előtt, ki nyírja.

AZ ÖREG KIRÁLY:

Világíts a tóra toronybeli lánggal!

AZ IFJÚ KIRÁLY:

Dalos ne törődjön az egész világgal,
Sohase gondoljon amíg él egyébre
Csupán csak a dalra, csupán csak a szépre.

(A világító torony kigyúl és a fénykéve némi keresgélés után a csónakra esik, ahol az ifjú király és a királynő összeölelkezve láthatók.)

AZ ÖREG KIRÁLY:

Utánuk! Utánuk! A lányom! a lányom!

(Nagy hullám jön, amely a csónakot eltakarja szem elől, s az nem is lesz látható többé.)

VALAKI A PARTON:

Iszonyú!

MÁSIK *(aki nem jól látott):*

Mi történt?

AZ ÖREG KIRÁLY:

Utánuk!

(Néhányan beugranak a görög császár fényes bárkája és eloldják.)

EGY HAJÓS *(beugrik a bárkába):*

Utánam!

AZ ÖREG KIRÁLY:

Óh átok a habra, mely sírba temette,
És átok a dalra, mely elveszítette.

(Óriási villámlás a torony felett.)

Csapjon be a villám a magas toronyba,
Rohanjon a rossz nyáj a rossz Balatonba!

(A nyáj nagy csilingeléssel szanaszét berohan a vízbe.)

Hányja ki a körmét a Balaton szerte
S sohase nyughasson rossz pásztora lelke,
Mint juhái körme, váljon dala kővé,
Maga meg szavában örökös élővé.
Legyen szava visszhang fenn a magas bércezen,
melyet a kíváncsi kényére idézzén.
Hányja a hab testét, ne aludjon nyugton,
Lelke pedig minden zivatarban zúgjon.
Én, én, Meseország királya kívánom,
Bűnhődjön örökké!

(Zokogva.)

A lányom! a lányom!

(Függöny.)

Országos Széchényi Könyvtár

BABITS MIHÁLY
A MÁSODIK ÉNEK

c. műve 2000 számozott példányban készült.
A könyv kiállítását Lengyel Lajos tervezte.
A nyomás munkáját a Hungária Nyomda
végezte. A címlaprajz Bernáth Aurél műve.

Ez a

számú könyv

